

Musiikki tukevana menetelmänä 1-3- vuotiaiden lasten kielen ja puheen kehityksen tukemisessa

Räsänen, Minna

2012 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Musiikki tukevana menetelmänä 1-3-vuotiaiden lasten kielen ja puheen kehityksen tukemisessa

Minna Räsänen
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2012

Minna Räsänen

Musiikki tukevana menetelmänä 1-3-vuotiaiden lasten kielen ja puheen kehityksen tukemisessa

Vuosi	2012	Sivumäärä	58
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten musiikillisilla menetelmillä voidaan tukea 1-3-vuotiaan lapsen kielen ja puheen kehitystä ja lisätä päiväkodin henkilöstön tietoutta musiikin merkityksestä lapsen kielen kehitykselle. Teoreettinen viitekehys muodostuu päiväkotitoiminta- ja oppimisympäristönä, 1-3-vuotiaan lapsen kielellisestä kehityksestä, kielen ja puheen omaksumisesta, kielellisistä häiriöistä, musiikillisesta kehityksestä, kielen ja musiikin suhteesta ja kielen kehittämisestä musiikin avulla.

Opinnäytetyöni on laadullinen. Aineistokeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Tutkielmassa on haastateltu 1-3-vuotiaiden lasten kanssa työskenteleviä päiväkodin työntekijöitä. Aineisto on analysoitu teemoittain. Teemat ovat musiikki, varhaiskasvattaja ja kasvatusympäristö.

Lapsen kielen omaksumisessa aikuisella on tärkeä ja keskeinen rooli. Arkisten tilanteiden hyödyntäminen musiikin avulla ja musiikki tuokiot kehittävät lapsen kielen ja puheen taitoja. Musiikillinen kasvatusympäristö; laulaminen, laululeikit, lorut, musiikin kuunteleminen tuottavat iloa ja samalla tukevat kielellisessä kehityksessä.

Minna Räsänen

Music as a method that supports the language and speech development

Year	2012	Pages	58
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to examine how musical processes can be used to support the language and speech development and add the day care center staff's awareness of the importance of music in the child's language development and thus improve the interaction between linguistic. The theoretical framework consists of day care and learning environment, 1-3 year old child's language development, acquiring language and speech, language development through music.

The data was collected through interviews. Day-care workers working with 1-3- year old children were interviewed. The material of interviews was analyzed thematically. Themes are music, early childhood educators and educational environment.

Child's language acquisition everyday situations, use of musical techniques and musical performance will develop the child's language and speech skills. Musical education environment; singing, singing games, nursery rhymes and listening to music to entertain and the same time support the child linguistically.

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön keskeiset käsitteet	8
	2.1 Kieli.....	8
	2.2 Musiikki	8
	2.3 Varhaiskasvatus.....	9
3	Päiväkoti toiminta- ja oppimisympäristönä	11
	3.1 Oppimis- ja opetussuunnitelma	11
	3.2 Psyykkinen ja fyysinen oppimisympäristö	12
	3.3 Pedagogiikka	12
4	1-3- vuotiaan lapsen kielellinen kehitys.....	13
	4.1 Esikielellinen vuorovaikutus ja kommunikointi	13
	4.2 Varhaisvaiheet	14
	4.3 Äänteiden oppiminen	16
	4.4 Sanojen oppiminen.....	16
	4.5 Lauserakenteiden kehittyminen	17
	4.6 Taivutusmuotojen omaksuminen	18
	4.7 Narratiiviset taidot.....	19
5	Kielen ja puheen omaksuminen.....	19
	5.1 Kieli ja puhe.....	19
	5.2 Kognitiiviset edellytykset	19
	5.3 Sosiaaliset edellytykset	20
	5.4 Puheen omaksuminen.....	21
6	Kielelliset häiriöt.....	22
	6.1 Viivästynyt kielen kehitys.....	22
	6.2 Kielen kehityksen erityisvaikeus eli dysfasia.....	23
	6.3 Puheen sujumattomuus (änkytys)	24
7	Musiikillinen kehitys 1-3-vuotiaana.....	25
	7.1 Musiikillinen kasvatusympäristö.....	25
	7.2 Pienryhmätoiminta.....	27
8	Kielen ja musiikin suhde	27
	8.1 Rytmi	28
	8.2 Melodia.....	28
	8.3 Syntaksi	28
	8.4 Kielen ja musiikin merkitys	29
	8.5 Emootiot	29
9	Kielen kehitys ja musiikki.....	30
	9.1 Kuinka rohkaista puhetta musiikin avulla	30

9.2	Riimit ja lorut	31
9.3	Varhaiskasvattajan merkitys kielen kehityksen tukemisessa	32
9.3.1	Musiikkitoimintojen erilaiset mallit	36
10	Opinnäytetyön toteutus	37
10.1	Tutkimuskysymys	37
10.2	Tutkimusmenetelmät	37
10.3	Aineiston keruu	38
10.4	Aineiston analyysi	41
11	Tutkimuksen tulokset	42
11.1	Musiikki	42
11.2	Varhaiskasvattaja	44
11.3	Kasvatusympäristö	45
12	Johtopäätökset	46
13	Tutkielman luotettavuus ja eettisyys	50
13.1	Tutkielman luotettavuus ja laatu	51
13.2	Eettiset kysymykset	52
13.3	Pohdinta	52
	Lähteet	57
	Liitteet	59
	Liite 1. Haastattelurunko	59

1 Johdanto

D.N. Sternin mukaan tunne kielellisestä minästä kehittyy 16-18 kuukauden iässä. Kehittyvä kieli on uusi viestinnän väline. Sen avulla on edellytykset uudelle vuorovaikutukselle itsensä ja toisten ymmärtämiselle. Sternin mukaan voidaan puhua persoonallisen kokemuksen sisäisestä eriytymisestä kielellisesti ilmaistaviin asioihin ja toisaalta niihin asioihin, joita ei voi kielellisesti ilmaista. Lapsi kasvaessaan alkaa ymmärtää, että hänen minällään on ympäristöstä subjektiivinen tieto, joka on persoonallinen ja yksilöllinen suhteessa toisiin. Hän mainitsee persoonallisen kokemuksen molemmat alueet, verbaalisen ilmaisun sekä musiikilliset nonverbaaliset ilmaisuelementit. Laulaminen on tärkeää, koska se sisältää kyseiset ilmaisuelementit. Kielellisen kehityksen puhkeamista ja sen kehittymistä edistävät keskeiset välineet ovat lapselle laulaminen ja loruaminen, mutta ei pidä unohtaa myös liikkumisen iloa, joka voidaan liittää rytmiin ja tempoon. Näiden elementtien ja toimintojen avulla lapsi oppii kuuntelemaan tietoisesti, havainnoimaan ja tunnistamaan erilaisia ääniä ja musiikkia. (Ruokonen 2001:78.)

Useimmat pienet lapset viettävät päivästäan päivähoitossa. Päivät koostuvat monista eri hoito-, kasvatus- ja ohjaustilanteista, joihin liittyy vuorovaikutustilanteita. Varhaiskasvattajalla on tämän vuoksi tärkeä rooli, tehtävä ja vastuu luoda lapselle miellyttävä, sensitiivinen, turvallinen ja positiivinen ilmapiiri, jossa lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi omana itsenään. Jos lapsi voi hyvin, hänellä on hyvä kasvun, kehittymisen ja oppimisen edellytykset (Vasu: varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, toinen tarkistettu painos 2005, Stakes). Musiikilliset menetelmät ja toiminnot on yksi tärkeä osa lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä. Musiikin avulla lapsi voi ilmaista itseään laulaen, leikkien ja liikkuen. Päivän aikana tapahtuvat turhautumisen hetket voidaan luoda musiikin avulla turvallisiksi ja lasta viihdyttäväksi hetkiksi ja samalla lapsi saa tukea kielelliselle kehitykselle sekä kuuntelemalla että yhdessä aikuisen kanssa laulamalla, loruttelemalla ja leikkimällä. Arjen perushoitotilanteet ovat tärkeimpiä musiikkikasvatuksellisia hetkiä, jotka syntyvät kuin luonnostaan yhdessä aikuisen kanssa, koska perushoitotilanteet ovat päivittäisiä rutiineja varsinkin alle kolmevuotiaiden lasten kanssa työskennellessä.

Varhaiskasvattajan rooli on moninainen ja onkin tärkeää, että hänellä on mahdollisuus tuoda työhön omaa persoonallisuuttaan, koska se on rikkaus, jolloin lapsilla on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa erilaisten aikuisten kanssa. Varhaiskasvattajat toimivat kasvatusympäristön luojina. Yhteiset hetket päivän aikana ovat pohja hyvälle vuorovaikutukselle. Lämmin, kiireetön, positiivinen, rohkaiseva ja turvallinen ilmapiiri tukevat lasta kielellisesti kehittymään. Kiire estää vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin syntymistä aikuisen ja lapsen välille. Varhaiskasvattajan olisi hyvä pohtia oman työnsä vastuuta, tavoitteita, päämäärää työskennellessä lasten kanssa. Mikä on tarkoituksen

mukaista ja mikä ei. Lapsen kielellinen kehittyminen vaatii aikuisen läsnäoloa, että lapselle puhutaan, jolloin sanavarasto ja puhe kehittyvät. Aikuisen tulisi miettiä, kuinka ja millä tavoin kieltään käyttää lasten kanssa. Onko se pelkästään ohjausta, käskemistä vai tunteiden ilmaisemista varten. Aikuisen antama kielenkäyttömalli on erityisen tärkeää lapselle kielen kehityksen kannalta. Ilman mallia lapsi ei tiedä, mihin ja miten kielellisiä ilmauksia voidaan käyttää. Kielellisen mallin lisäksi musiikki antaa toisenlaisen ilmaisullisen tavan kommunikoida lapsen kanssa sekä elämyksiä, koska musiikilla on myös oma kielensä. Puhutulla kielellä ja musiikilla on paljon yhteisiä elementtejä. (Nurmilaakso, Välimäki 2011: 31). Näitä elementtejä hyväksikäyttämällä lapsi saa hyvän tuen kielen kehitykselle varhaiskasvattajan tuella.

Vaikka kaikella toiminnalla päiväkodissa on varhaiskasvatukselliset tavoitteet lapsen oppimiselle ja kehitykselle tulisi näistä toiminnoista tehdä aitoja hetkiä, jolloin niistä tulee mukavia, iloisia spontaanisia yhdessäolon tilanteita, koska liian korkeat tavoitteet pienten lasten kanssa työskennellessä eivät välttämättä ole realistisia ja voivat vain haitata toimintaa. Pieni lapsi tarvitsee aikuisen läsnäoloa, hoivaa perustarpeita varten, turvallisuutta kehittyäkseen ja oppiakseen. Toistuvat päivärytmit, laulut, lorut ja leikit tukevat toimintaa, jolloin lapsi saa toimia myös itse, antaa hyvän pohjan kielelliselle kehitykselle.

Valitsin laadullisen tutkimusmenetelmän, koska sen avulla kykenin tuomaan teoreettista ja konkreettista näkemystä että käytännönläheisempää näkökulmaa tutkielmaan. Haastattelin pitkään päivähoidossa olleita työntekijöitä, joille on kertynyt vuosien mittaan laaja kokemus varhaiskasvatuksesta. Tämä myös tukee valitsemaani tutkimusmenetelmää, koska laadullisessa tutkimuksessa keskeisiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastateltavien näkökulmat ja havainnointi. Tällöin tutkimuskysymystä voi tarkastella myös kokonaisvaltaisemmin.

Empiirisen osuuden menetelmänä on teemahaastattelu, koska sen avulla uskoin saavani vastauksen tutkimuskysymykseeni.

Hyödynsin tutkielmassa kirjallisuutta, artikkeleita, aikaisempia tutkimuksia ja aineiston hankinnassa teemahaastatteluja. Näiden menetelmien avulla oli tarkoitus tuoda esille tutkielmassa tietoa musiikin merkityksen hyödyntämisestä, miten musiikki tukee 1-3-vuotiaan lapsen puheen ja kielen kehitystä ja samalla teemahaastattelujen avulla analysoida aineistoa varhaiskasvatuksen ammattilaisten käytännön näkemyksistä ja kokemuksista musiikillisten menetelmien hyödyntämisestä.

Teoreettisessa osiossa käsittelen keskeisiä käsitteitä, päiväkotitoiminta- ja oppimisympäristönä, 1-3-vuotiaan lapsen kielellistä kehitystä, kielellisiä häiriöitä, kielen ja

puheen omaksumista, kielen ja musiikin suhteesta ja kielen kehittymistä musiikin avulla. Vaikka kielelliset häiriöt eivät ole keskeisessä merkityksessä tutkielmassa, niiden havaitseminen ja tunnistaminen ovat osa lapsen kielen ja puheen tukemista. Näin erityistarpeet voidaan myös huomioida toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Kaikki osiot ovat vahvasti sidoksissa tutkimuskysymykseen ja teemoihin, jotka ovat musiikki, kasvatusympäristö ja varhaiskasvattaja. Lähdeaineiston tarkoituksena oli selkiyttää työhön liittyvää kehittämisen tarvetta ja tarkoitusta.

2 Opinnäytetyön keskeiset käsitteet

2.1 Kieli

Ihmisen kieli on osa häntä itseään, jonka avulla hän voi ilmaista suhteellisen tarkasti ja monipuolisesti mielensä liikkeitä, ajatuksiaan ja tunteitaan. Kun lapsi oppii kieltä, hän kykenee jäsentämään ympäristöään ja muodostamaan maailmankuvaansa. Tiedot hankitaan ja varastoidaan muistiin paljolti kielen välityksellä. Kieli on yhteydessä koko lapsen kehitykseen ja kieltä käyttämällä lapsi voi ilmaista ajattelua, tunteita ja toimintaa sekä kielen käyttö on myös sosiaalista vuorovaikutusta. Kun lapsen motorinen, sosio-emotionaalinen ja kognitiivinen kehitys etenee, mahdollistaa se samalla kielellisen kehityksen nopeutumisen ja monipuolistumisen. Aikuisen tulisi ymmärtää, että lapsi havainnoi ja ymmärtää kieltä syvemmin ja monipuolisemmin kuin pystyy tuottamaan. (Keskinen, Virjonen 2004: 211 - 212.)

Kieli määritellään tavallisimmin esitettävien merkkien eli symboleiden järjestelmäksi. Kielen avulla kykenemme tyydyttämään tarpeita. Kielellä onkin omat tehtävänsä ja yleisimpiä ovat ajattelun väline, tiedonhankinnan ja -välittämisen väline, vaikuttamisen väline, sosiaalisten suhteiden luomisen ja ylläpitämisen väline, tunteiden ilmaisemisen väline, kielellisen luomisen väline ja oman ja toisten käyttäytymisen säätelemisen väline. (Koppinen, 1989: 7-22.) Kielen avulla voimme välittää toisillemme havaintojamme tuntemuksiamme ja ajatuksiamme. Havaitsemisen, ajattelun ja muistin avulla kieli kehittyy. (Keskinen, Virjonen 2004: 211 - 212.)

2.2 Musiikki

Musiikilla on oma rakenteensa, järjestelmänsä ja se toimii kokonaisuutena. Musiikillisella tapahtumisella on oma musiikillinen muotonsa. Musiikin käsitteet ovat rytmi eli musiikin syke, tempo eli musiikin etenemisnopeus, melodia eli sävelkorkeus ja sen vaihtelut, kesto eli hiljaisuus, ääni, hiljaisuus, sointiväri eli äänen väri, harmonia eli samanaikaisesti soivien äänten kokonaisuus ja dynamiikka eli äänen voimakkuus ja voimakkuuden vaihtelut. Nämä

kaikki osatekijät toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Musiikki perustuu kuuloelämykseen, värähtelyjen aistimiseen. Äänen tai äänien avulla kuulemme musiikkia. Lapsen rytmistä kehitystä edistetään musiikkikasvatuksen avulla. Esimerkiksi lorut ovat lapsille hyvää rytmikasvatusta, koska loruttelu havainnollistaa leikinomaisesti sekä tasaista, samana pysyvää rytmin sykettä että tempon vaihteluita. Musiikki vaikuttaa lapsen kaikkiin kehityksen osa-alueisiin, kuten sosiaaliseen kehitykseen; itsetunto, itseluottamus kehittyvät, sosiaalinen vuorovaikutus kasvaa, fyysiseen kehitykseen; liikkumisen perustaitojen kehittyminen ja tunne-elämän kehittymiseen; tunneilmaisut, älyllinen kehittyminen; kieli ja sanavarasto kehittyvät, musiikilliset käsitteet, luovan ongelmanratkaisun kehittyminen. Musiikki antaa iloa, virkistystä ja onnellisuutta. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piirainen, Mäkinen, 1993: 22 - 85.)

Musiikin kuuntelemisella ja harrastamisella saattaa olla voimakas vaikutus aivorakenteiden ja toiminnan kehittymiseen erityisesti varhaislapsuudessa. Musiikin emotionaaliset viestit ovat vauvalle selvästi ymmärrettävissä ja niiden kautta kommunikoiminen näyttää vahvistavan vauvan kuulotietoisuutta. Musiikki liioittelee puheen piirteitä ja alleviivaa äidinkielen tärkeitä osia. Sanat ja sävelet toistuvat, lausuminen on puhetta hitaampaa. Useissa lastenlauluissa yksi sävel vastaa yhtä tavua, joten laulamalla on mahdollista ymmärtää, mikä tavu on. Lauluissa on myös lauseen kaari, melodia kulkee alaspäin lauseen loppua kohti. (Huotilainen, 2010, www.skrl.fi.) Musiikki on osa koko varhaiskasvatusta ja musiikkia kuten kaikkia taiteita voidaan käyttää kasvatuksessa kasvamiseen musiikillisessa ilmaisussa, musiikin tietämyksessä ja musiikin avulla. Musiikki avautuu havaitsemisen, kuuntelemisen, tuntemisen ja luomisen, mutta myös kuvittelun ja intuition avulla. (Hujala 2011:123.)

2.3 Varhaiskasvatus

Friedrich Wilhelm August Fröbeliä pidetään varhaiskasvatuksen sekä päiväkotitoiminnan varhaisena uranuurtajana. Opetuksen tueksi Fröbel kehitti vuonna 1837 Fröbelin lahjat, jotka sisälsivät leikki- ja työskentelymateriaalia muun muassa Fröbelin palikat. Hänen käyttämänsä materiaalin periaatteena oli, että lapselle ei anneta valmiita leikkivälineitä, vaan aineksia, joille lapsi saa itse antaa muodon ja hahmon(www.wikipedia.fi.) Hänellä on ollut osuus pienten lasten kasvatuksen muodon ja sisältöjen luomisessa, kasvatuksellinen yhteistyö lasten vanhempien ja yhteisön suunnannäyttäjien kanssa sekä pohjan luominen varhaiskasvatuksen tieteenalalle. (Karila, Kinos, Virtanen, 2001:52.)

Valtakunnallisesti varhaiskasvatus määritellään pienten lasten eri elämämpiireissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi. Sen tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. (STM 2002:9; Stakes 2003/2005.)

Tarkoituksena on siis taata lapselle kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen, jolloin voidaan antaa lapselle edellytykset hyvälle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. (STAKES).

Varhaiskasvatuksen toteuttamisessa tulisi huomioida lapsen ikä ja yksilölliset tarpeet. Mitä pienempi lapsi on, hän tarvitsee aikuisen läsnäoloa ja huolenpitoa. Arjen toiminta päiväkodissa ovat opetuksen ja ohjauksen tilanteita. Nämä tilanteet edistävät lapsen myönteistä minäkäsitystä, ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja sekä ajattelun kehittymistä. Hyvällä arjen toiminnan suunnittelulla ja toteutuksella voidaan mahdollistaa parempi vuorovaikutus lasten ja aikuisten välillä ja arki toteutuu turvallisemmin ja kiireettömämmin. Varhaiskasvatus on kokonaisuus, jossa hoito, kasvatus ja opetus nivoutuvat toisiinsa ja perustuvat vuorovaikutukseen. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa suosituksissa korostuu vuorovaikutuksen merkitys. Varhaiskasvatus on kokonaisuus, jossa hoito, kasvatus ja opetus liittyvät toisiinsa. Perustana näille käsitteille on vuorovaikutus. Päivähoitoa koskevissa valtakunnallisissa suosituksissa kasvatus määritellään lapsen ja kasvattajan väliseksi kaksisuuntaiseksi vuorovaikutukseksi. Suositukset mukaan keskeisenä tavoitteena tulisi olla alle kouluikäisen lapsen vuorovaikutus- ja yhteistyötaitojen kehittäminen. Valtakunnallinen vasu korostaa kielikäsitteen laaja-alaisuutta eli kieli ymmärretään kaikkena kommunikointina. (Korhonen 2010:45.)

Varhaiskasvatuksessa kielellä ja vuorovaikutuksella on siis keskeinen merkitys. Identiteetin kehityksen kannalta kieli, kielenkäyttö ja kielen merkitys ovat esillä varhaiskasvatussuunnitelmassa. Kieltä opitaan varhaiskasvatuksessa sekä jäljittelemällä että opettamalla. Tämän vuoksi lapselle kokemukset aikuis- ja vertaissuhteiden kautta ovat välttämättömiä kielen kehityksen kannalta. (Korhonen 2010:47.)

Käytännössä varhaiskasvatus on eri kasvu- ja oppimisympäristöissä tapahtuvaa kasvatuksellista ja pedagogista toimintaa, joka perustuu aikuisten ja lasten että lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Varhaiskasvatus perustuu myös aikuisten keskinäiseen toimintaan ja yhteistyöhön. Tällaisessa vuorovaikutuksessa lapsen ymmärtävä tulkinta on onnistuneen vuorovaikutuksen perusedellytys. (Karila 2001:26.) Keskeistä varhaiskasvatuksessa on lasten ja aikuisten väliset toimivat vuorovaikutussuhteet. Varhaiskasvatuksessa työskentely perustuu lapsen kehitystason mukaiseen toimintaan. Työtapojen tulee antaa mahdollisuuksia eri ikäkausille ominaiseen luovaan toimintaan, elämyksiin ja leikkiin. (Vantaan kaupunki VOOPS 2005.) Varhaiskasvatuspalveluja tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat ja seurakunnat. Varhaiskasvatuspalvelu koostuu päiväkotitoiminnasta, perhepäivähoidosta sekä erilaisesta avoimesta toiminnasta. (Heinämäki 2005 Stakes.)

3 Päiväkotitoiminta- ja oppimisympäristönä

3.1 Oppimis- ja opetussuunnitelma

Päivähoidolla tarkoitetaan lasten päivähoidosta annetun lain mukaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitona. (www.sosiaaliportti.fi). Lasten päivähoito on varhaiskasvatustalouden palvelu, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka. (Heinämäki 2005 Stakes.) Vantaalla varhaiskasvatus- ja päivähoitopalvelut tukevat perheen luomaa perustaa lapsen kasvuun ja kehitykselle – jokaisen perheen mukaan. (www.vantaan-kaupunki.fi.)

Varhaiskasvatus ja perusopetus ovat keskeisiä lasten yksilöllisten oppimisvalmiuksien kehittymisen tukemisessa. Lapsen hyvinvointi, kasvu, kehitys ja oppiminen edellyttävät huoltajien ja lapsen kanssa työskentelevien henkilöiden tiivistä yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen suunnitelmallisuus ja pitkäjänteisyys edellyttävät henkilöstön sitoutumista yhteiseen suunnitelmaan. Suunnitelman tavoitteena on kehittää vantaalaista yhteisöllisyyttä ja yhteisvastuuta. Vantaan kaupungin päivähoitoyksiköissä ja kouluissa noudatettavan VOOPSin (Vantaan oppimis- ja opetussuunnitelma 0-8-vuotiaille lapsille varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen) tarkoituksena on luoda kuntakohtaiset puitteet eri hallintokuntien yhteiselle toiminnalle sekä yhdenmukaistaa varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen toteuttamisperiaatteita Vantaan päivähoitoyksiköissä ja kouluissa. Jokaisella vantaalaisella lapsella on oikeus omien edellytystensä mukaiseen oppimiseen. Kuntatasoisella suunnitelmalla pyritään turvaamaan lapsille tasavertaiset kasvu- ja oppimismahdollisuudet. (Vantaan kaupunki VOOPS 2005.)

Oppimis- ja opetussuunnitelman lähtökohtana on lapsuuden ja jokaisen lapsen ainutkertaisuuden arvostaminen. Tarvitaan monenlaisia näkökulmia ja työtapoja, jotka ottavat huomioon lasten erilaiset tarpeet tasavertaisesti. Kokonaistilanteen perustana on kasvatus ja opetus. Taitojen oppimisessa hyödynnetään lapsen kehitysvaiheita ja herkkyyksia. Tämän vuoksi kasvattajalla tulee olla riittävästi tietoa tunnistaa ja ymmärtää niiden merkityksen työssään. Hän tunnistaa lapsen kyvyt kiinnostuksen kohteet ja vahvuudet ja ottaa huomioon lapsen kehitystason, yksilölliset ja yhteisölliset tarpeet. Hän on lapselle tukija, innostaja ja työskentelyn mahdollistaja. Hänen luottamus ja arvostus lapsen kykyihin vaikuttaa lapsen itsetuntoon ja itseluottamukseen oppijana. Hänen tehtävänä on myös auttaa ja ohjata lasta uusissa ja haastavissa oppimishaasteissa. Tällä tavoin lapsi saa onnistumisen kokemuksia ja oppii tavoitteellista ja pitkäjänteistä työskentelyä. (Vantaan kaupunki VOOPS 2005.)

Samalla hänen itsetuntonsa vahvistuu ja hän kokee oppimisen iloa. Kasvattaja käyttää monipuolisesti oppimista tukevia työtapoja, joiden valinnassa hän huomioi lasten erilaiset oppimistyylit, tyttöjen ja poikien väliset ja yksilölliset erot. Hän tukee lapsen oppimista sekä ohjaa lasta tiedostamaan omaa oppimistaan. (Vantaan kaupunki VOOPS 2005.)

3.2 Psyykkinen ja fyysinen oppimisympäristö

Hyvä varhaiskasvatus- ja oppimisympäristö ohjaa lapsen uteliaisuutta, mielenkiintoa ja oppimismotivaatiota sekä tukee hänen aktiivisuuttaan, omatoimisuuttaan ja luovuuttaan. Se vaikuttaa lapsen kasvun kehitykseen oppimiseen ja oman toiminnan arviointiin. Kasvattajalla on vastuu ympäristön kehittämisessä. (Vantaan kaupunki VOOPS 2005.)

Psyykkinen ympäristö muodostuu sosiaalisista, emotionaalisista ja kognitiivisista tekijöistä. Se on avoin, kiireetön, turvallinen ja erilaisuutta kunnioittava. Hyvässä oppimisympäristössä on rohkaiseva ja erilaiset tunteet salliva ilmapiiri. Tällaisessa ympäristössä vuorovaikutus lapsen ja kasvattajan sekä lasten kesken on toimivaa ja monipuolista. (Vantaan kaupunki VOOPS 2005.)

Fyysinen oppimisympäristö tarkoittaa luontoa, ihmisiä sekä rakennettua ympäristöä. Tähän kuuluvat turvalliset ja terveelliset toimintatilat, oppimisvälineet ja lähiympäristö. Hyvä oppimisympäristö vastaa lapsen kehityksellistä tasoa, antaa hänelle haasteita sekä tarjoaa lapselle mahdollisuuden omaehtoiseen pohdintaan, tutkimiseen ja kokeiluun. Välineet ja materiaalit ovat lasten ulottuvilla ja saatavilla. Tilojen, välineiden ja materiaalien tulee olla monipuolisia ja muunneltavia. Ympäristö aktivoi lasta uusien asioiden tutkimiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Esteettinen oppimisympäristö antaa elämyksiä, innostaa ja vaikuttaa myönteisesti oppimiseen ja henkiseen hyvinvointiin. (Vantaan kaupunki VOOPS 2005.)

3.3 Pedagogiikka

Pedagogiikka on valintoja. Kaikki valinnat, niin suuret kuin pienetkin perustuvat periaatteisiin ja käsityksiin kasvatuksesta, jotka kasvattajayhteisössä koetaan tarkoituksenmukaisiksi ja tärkeiksi. Pedagogiikka näkyy päivittäisen toiminnan järjestelyssä ja organisoinnissa, jolloin henkilökunta sitoutuu sellaisen toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, joka tukee valittua pedagogiikkaa. Oppimisympäristön ja toiminnan järjestäminen vaikuttaa yksittäisen lapsen ja koko ryhmän toimintaan. Pedagogiikka on koko kasvattajayhteisön yhteinen asia. (Mikkola 2009: 25 – 26.)

Päiväkodissa lapsi tulisi huomioida yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Aikuisen tehtävänä on kyetä oikeudenmukaisesti näkemään lapsen tarpeet ja tukea lasta hänen kehityksessään ja kyetä luomaan vuorovaikutuksellinen suhde lapseen. Luovuutta ja avoimuutta hyväksi käyttämällä lapsi voi ilmaista itseään, tunteitaan ja ajatuksiaan. Tällöin lapsi voi olla oma itsensä. Tämän toteuttamiseksi on tärkeää toiminnan suunnittelu ja toteutus, jossa huomioidaan lapsen ja lapsiryhmän ikätason mukaiset tarpeet sekä näin voidaan varmistaa lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukeminen ja hyvinvointi. Aikuisilla on yhteisesti sovitut tarkoituksenmukaiset tavoitteet ja päämäärät, sitoutuneisuus toimintaan, joiden eteen yhdessä työskennellään. Kaiken tämän perustana on tärkeää luoda turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa toteutuu hyvä vuorovaikutus niin aikuisten kuin lastenkin välillä. Aikuinen vastaa lapsen turvallisuudesta. (Vantaan kaupunki VOOPS 2005.)

Päiväkodissa työskentelee varhaiskasvattajia, jotka koostuvat yleisesti lastentarhanopettajista, lastenhoitajista, sosionomeista, päivähoitajista tai lähihoitajista. Päiväkodin johtaja on hallinnollinen esimies, joka vastaa kasvattajayhteisön toiminnasta. Yhteistyö tahoina ovat kiertävä erityislastentarhanopettaja, perheneuvola, lastenneuvola ja lastensuojelu. Moniammatillisuutta hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa tarvittaessa.

4 1-3- vuotiaan lapsen kielellinen kehitys

Kielen avulla lapsi voi ilmaista itseään, tunteitaan ja ajatuksiaan. Kieli on siis ajattelun ja tunteiden ilmaisun väline. Lapsen on tärkeää saada tulla hyväksytyksi omana itsenään. Varhaiskasvatuksen suunnittelussa tulisikin huomioida kielen oppiminen ja sen merkitys oppimisessa, ajattelussa ja vuorovaikutuksessa. (Siiskonen, Aro, Ahonen 2003: 28.)

4.1 Esikielellinen vuorovaikutus ja kommunikointi

Kielen kehityksellä on biologiset lähtökohdat. Syntyjään lapsi on valmis ja halukas sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Pienet vauvat ovat herkkiä havaitsemaan ihmisääniä ympäristössään. Ihmiskasvot kiinnostavat enemmän kuin kuvalliset ärsykkeet. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa vauvan aktiivisuus ja vireystila ovat kehitykselle tärkeämpiä kuin kontakti esine maailmaan. Maria Montessorin mielestä pienen lapsen suuntautuminen kieleen on niin kokonaisvaltaista, että lapsen voi sanoa imevän kieltä koko kehollaan. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 28- 29.)

Kielen kehityksessä on ympäristöllä oma merkityksensä. Inhimillistä kehitystä sääteleviä tekijöitä ovat toisten ihmisten läsnäolo sekä turvallisuuden tunne, jolloin lapsen tarpeisiin vastataan. Lapsen kielelliseen kehitykseen vaikuttavat merkittävästi perustarpeiden

laiminlyönti ja vakavat puutteet elinolosuhteissa. Nykyisten teorioiden mukaan kielellisen kehityksen perusta on lapsen havaintotoiminnoissa, kuten muistissa ja ajattelussa, taidot sosiaalisissa suhteissa ja tunne-elämän kehityksessä sekä kommunikatiivisessa kehityksessä. Vuorovaikutus, jonka vaikutuksessa yksilö kasvaa, saavat taidot muotonsa ja sisältönsä. Eleet, sanat, lauseet ovat ilmaisia kielellisistä rakenteista ja ilmaisia yksilöstä itsestään. Kieli on yksityinen ja henkilökohtainen minuuttamme ja kokemustamme määrittelevä ominaisuus. Tämä kielellisen kehityksen syvärakenteinen yhteys omaan persoonaamme ja minuuteemme alkaa kehittyä jo esikielellisessä vaiheessa. Lapsen myöhempää kielellistä kehitystä ennustavat tai ovat yhteydessä esikielellisen vaiheen viestintätavat. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 28 - 29.)

Kielen kehittyminen liittyy myös lapsen kognitiiviseen kehitykseen. Kehityspsykologi Jean Piagetin mukaan lapsen ajattelu ja kielen kehitys etenee vaiheittain. Lapsi siirtyy käytännöllis-loogisen älykkyyden vaiheesta kohti sisäistynyttä vaihetta. Tässä vaiheessa ajattelu ei tule enää esiin aktuaalisessa toiminnassa. Yksi tärkeä tapa on kieli. Tällaista tapahtumaa kutsutaan symbolifunktioksi. Kyky esittää jotakin merkillä, symbolilla tai muilla objekteilla. Kun lapsen ajattelu, puhe ja havainnot kehittyvät, häntä ei kiinnosta ajan ja symbolien välinen yhteys vaan hän pilkkoo kuulemansa yksiköt pienempiin osiin ja näin kielen äänteiden erottelu, pituudet ja paikat herättivät mielenkiintoa. Tätä vaihetta sanotaan sekundäärin symbolifunktion vaiheeksi. (Nurmilaakso; Välimäki 2011: 33 - 35.)

Puheen tuottaminen ja ymmärtäminen perustuu lapsen oivallukselle. Oivalluksen avulla syntyvät ensimmäiset sanat ja koko elämän jatkuva uusien sanojen merkityksen oppiminen. Jotta lapsi pystyy tuottamaan sanoja, hänen on kyettävä ymmärtämään sanojen merkitys sekä taitoa ääntää sana, käyttää sitä kommunikaation välineenä. Tämä vaatii erottelu ja yhdistelykykyä ja suunnitelmallisuutta. Lapsen sanavarasto kehittyy nopeasti, kun symbolifunktio on herännyt. (Nurmilaakso, Välimäki 2011: 33 - 35.)

4.2 Varhaisvaiheet

Monien syiden takia kielitaito on tärkeä ja merkityksellinen lapselle. Kielen avulla lapsi oppii uusia asioita, tutustuu ympäristöönsä ja jäsentää havaintojaan. Puhe on lapselle sosiaalisen vuorovaikutuksen, ajatusten ja tunteiden viestintäväline sekä väline toiminnan suunnittelemiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Kielen kehitys on lapsen aivotoiminnan kehittymisen sekä lapsen ja hänen ympäristönsä kiinteän vuorovaikutuksen tulosta. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 48 - 49.)

Lapsi itse rakentaa käsityksensä kielestä ja ympäröivästä maailmasta. Hän on aktiivinen oppija. Kielen avulla ei voi kuitenkaan pelkästään siirtää tai välittää tietoja. Jotta lapsi oppii

uusia asioita edellyttää se myös lapsen omaa toimintaa ja toiminnan kautta tapahtuvaa oivaltamista. Kun lapsi oppii kieltä, hän havainnoi aktiivisesti ympäristönsä puhetilanteita ja tuottaa omien havaintojensa avulla puhetta. Varhainen kielen kehitys liittyy vahvasti lapsen tunteisiin. Lapsen halu jakaa asioita ja olla yhteydessä toisiin ihmisiin tukevat lapsen pyrkimystä havainnoida ympäristönsä puhetilanteita ja tuottaa omien havaintojensa avulla puhetta. Varhainen kielen kehitys liittyy vahvasti lapsen tunteisiin. Lapsen kieli kehittyy yksilöllisesti ja vaikka sen hallinta voi olla hyvinkin erilaista, se on silti aivan normaalia. Kun lapsi omaksuu kieltä, hän samalla oppii äidinkieltä äänteet sanaston ja ne säännöt, joiden mukaisesti sanoja taivutetaan ja yhdistetään lauseiksi. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 48 - 49.)

Kielessä on eri rakennetasoja, kuten fonologia, morfologia ja syntaksi. Fonologia tarkoittaa äännejärjestelmää rakenteita. Foneemi on kielen pienin yksikkö, jolla on merkitystä erottava tehtävä. Morfologia tarkoittaa sananjohto- ja taivutusoppia. Ilman rakennetasojen hallintaa lapsi ei voi muotoilla kielellistä viestintää niin, että kaikki ymmärtäisivät lapsen kieltä. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003:48 - 49.)

Kaksi- ja kolmevuotiaat lapset miettivät, mitä joku sana merkitsee. Vähitellen lasten huomio kiinnittyy itse kieleen. He tulevat tietoiseksi kielestä eli oppivat metalingvistisen asenteen. Kielellisen tietoisuuden muodostumiselle on edellytys lapsen kognitiivinen kehitystaso. Ajattelun kehitystasosta riippuu, pystyykö lapsi tietoisesti tarkastelemaan kieltä. Kielellinen tietoisuus edellyttää kontrollin mukanaoloa, kun normaali kielenkäyttöprosessi on automaattinen. Kaksi ja kolme -vuotiaat kykenevät nauttimaan erilaisista äänneistä, puheen soinnista, riimittelystä ja lorutuksesta. Esimerkiksi lorujen oppiminen perustuu muistiin. (Nurmilaakso, Välimäki 2011: 31- 32.)

Tutkimukset, jotka liittyvät lapsen kielen kehitykseen ovat osoittaneet kielellisen tietoisuuden merkityksen lapsen myöhemmälle kehitykselle. Tärkein on fonologinen tietoisuus, kuten lukemaan oppiminen on vaikeaa ilman kielen tietoisuutta. Fonologisessa tietoisuudessa lapsen tulisi ymmärtää kirjaimen ja äänten välinen yhteys. Jos kirjain on "Koo", miten kuuluu sitä vastaava äänne. Tämä tarkoittaa, että lapsi ymmärtää sanojen muodostuvan äänneistä ja näin oppii tuottamaan oman äidinkieltä mukaisia äänneitä. Olisi oleellista osata yhdistää äänneet sanoiksi varsinkin oppimisen kannalta. (Nurmilaakso, Välimäki 2011: 31 - 35.)

Morfologinen tietoisuus tarkoittaa tietoisuutta sanoista eli kielen, sanaston ja muotojen ymmärtämistä. Luetun ymmärtämiseen voi vaikuttaa morfologinen tietoisuus. Kun lapsi on tietoinen siitä, että sanat usein rakentuvat erillisistä osista ja osat yhdessä määräävät saman merkityksen. Kun lapselle opetetaan uusia sanoja, voidaan kehittää morfologista tietoisuutta.

Syntaktinen tietoisuus tarkoittaa tietoisuutta lauseista sekä kielen sääntöjärjestelmästä, puheen rytmistä ja melodiasta. Lapselle syntaktinen tietoisuus kehittyy yhdessä kognitiivisen kehityksen kanssa. (Nurmilaakso, Välimäki 2011: 31 – 35.)

Semanttis-pragmaattinen tietoisuus merkitsee tietoisuutta sanojen sisällöstä ja merkityksistä. Tärkeää on, että sanat kuuluvat samaan sanaryhmään ja minkälainen merkitys äänenpainoilla on. Tietoisuus siitä, miten kieltä käytetään, on pragmaattista tietoisuutta. Tämä kehittyy lapsen kasvaessa ja kielitaidon kasvaessa. Lasta opettamalla, rohkaisemalla luottamaan omaan arviointikykyynsä sekä kohdatessa epäselvyyksiä tuetaan pragmaattisen tietoisuuden kehittymistä. Lurut harjaannuttavat lasta kuuntelemaan tarkasti. (Nurmilaakso, Välimäki 2011: 31 – 35.)

4.3 Äänteiden oppiminen

Lapsella on synnynnäinen valmius reagoida kielellisiin ärsykkeisiin ja erottaa kielelle ominaiset piirteet muista äänistä. Asiaan ei vaikuta, mitä kieltä lapsen elinympäristössä puhutaan. Perustan varhaisen ääntelyn kehittymiselle luovat aivojen kypsyminen ja siihen liittyvä hermoston verkkojen järjestäytyminen. Hermoston verkkojen järjestymistä ohjaa perimä sekä myöhemmin myös ympäristötekijät. Kun lapsi siirtyy jokelteluun, muodostaa se perustan myöhemmälle kielen omaksumiselle. Ensisanojen varhaiseen ilmaantumiseen sanaston nopeaan omaksumiseen ja fonologisiin taitoihin on havaittu olevan yhteys monipuoliseen, konsonantteja sisältävä jokeltelu. Tutkijoiden mukaan ennusmerkit kielen kehityksen viiveistä ovat huomattavissa jo ääntelyn kehityksessä. Jos yksivuotias äänтелеe vähäisesti ja hän näyttää ymmärtävän vähäisesti sanastoa, voi se ennakoita kielen kehityksen ongelmia. Tämän vuoksi on tärkeää huomioida ääntelyn lisäksi motoriikan kehittymistä, koska äänteiden tuottaminen on yhteydessä motoristen toimintojen kehittymiseen. Ensimmäisen ja toisen ikävuoden aikana äänteiden kehitys on nopeinta. Suomen kielessä vokaalit ovat helpompia kuin konsonantit ja konsonanttiyhtymät, jonka vuoksi lapsi tuottaa ensin vokaaleja. Poikkeamat ääntämyksessä ovat ensimmäisen ja toisen ikävuoden aikana luonnollisia, koska ne kuuluvat puheen kehittymiseen. Kolmivuotias osaa kaikki aikuisen puheen vokaalit, mutta konsonanttien oikeaa ääntämystä voidaan odottaa neljän, viiden vuoden iässä. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 49- 51.)

4.4 Sanojen oppiminen

Lapsi ymmärtää sanoja ja kieltä jo ennen kuin hän kykenee tuottamaan niitä. Kieltä lapsi alkaa ymmärtää ensimmäisen ikävuoden loppupuolella ja sen jälkeen hän alkaa tuottaa kommunikatiivisia eleitä ja lopulta kieltä. Elekielellä on arveltu oleva yhteys kielen ymmärtämiseen ja tuottamiseen. Ensimmäiset merkit ymmärtämisestä on alle vuoden ikäisillä lapsilla, kun heitä kutsutaan nimeltä tai sanotaan "ei" tai kysytään, "missä on isä/äiti?" tai

he noudattavat lyhyitä kehotuksia ja toimintaohjeita. Samoin ensimmäisten sanojen ymmärtämisen ja tuottamisen välillä on yleensä viive. Alle kaksivuotiaat ymmärtävät kielellisiä ilmaisuja enemmän kuin pystyvät niitä tuottamaan. Toimintaa osoittavat sanat lapsi ymmärtää, kuten "laita ovi kiinni", "hae hattusi". Tämä osoittaa, että toiminta ja ymmärtäminen liittyvät vahvasti yhteen. Toisen ikävuoden aikana kielen omaksumisessa voi esiintyä suurta vaihtelua. Jos tässä ikävaiheessa lapsi ymmärtää hänelle suunnattua puhetta ja noudattaa lyhyitä, yksinkertaisia toimintakehotuksia, lapsen sanojen hidas kertyminen ja vähäinen puhuminen ei ole tällöin yleisesti huolestuttavaa. Jotta lapsi kykenee tuottamaan sanoja, vaatii se lapselta taitoa ymmärtää sanojen merkitys ja ääntää se, mutta myös kykyä käyttää sanaa kommunikaation välineenä. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 51 - 52.)

Miten lapsi hallitsee sanastonsa, on se yhteydessä tapaan tulkita sanoja hänen tietoihinsa ympäröivästä maailmasta ja kognitiivisiin taitoihinsa kuten havaintoihin, ajatteluun ja muistiin.

Kielen sosiaaliseen merkityksen ja, että sanat ovat yhteisöllisesti sovittuja erilaisia kohteiden ja tapahtumien nimiä sekä niitä voidaan yleistää vain tiettyjen sanojen mukaan, lapsi alkaa ymmärtää toisen ikävuoden aikana. Aluksi sanat ovat sidoksissa tiettyihin esineisiin ja jos lapsella ei ole sanaa tietylle esineelle asialle, hän valitsee jonkin sanan samalta alueelta. Ymmärtämisen tasolla sana merkitsee lapselle käsitettä kuten koira, mutta tuotettaessa sana edustaa koko luokkaa, esimerkiksi kaikkia eläimiä. Puolentoista vuoden iässä tuottavan sanaston kasvu on nopeaa. Suomalasten tutkimusten mukaan kaksivuotiaan sanastossa on suurin piirtein 250 sanaa ja kahden ikävuoden jälkeen sanasto laajenee noin 10 sanaa päivässä. Lapsen havainnointi, jolloin kaikki ympäristön asiat voidaan nimetä, ne kuuluvat johonkin luokkaan, on yhteydessä nopeaan sanaston kasvamiseen. Kaikilla lapsilla tätä ei kuitenkaan havaita vaan he oppivat sanoja monipuolisesti ja tasaisella tahdilla eri sanaluokista. Suomalaisten tutkimustulosten mukaan substantiivit ja verbit ovat keskeisellä sijalla kaksivuotiaiden sanastossa. Puolta vuotta myöhemmin adjektiivien, pronomien ja partikkeleiden osuus sanaston tuottamisessa on lisääntynyt huomattavasti. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 51- 52.)

4.5 Lauserakenteiden kehittyminen

Sanojen yhdistyminen alkaa noin puolentoista ja kahden vuoden iässä. Se vaatii lapselta erottelu- ja yhdistelytaitojen ohella myös enemmän suunnitelmallisuutta kuin tilannesidonnaisia, yksisanaisia ilmaisuja. Lapsen tulee erotella ilmaisussa tarvittavat sanat ja tietää säännöt, joiden avulla nämä sanat yhdistetään toisiinsa. Ensimmäiset lauseet ovat sähkösanomatyyllisiä. Sijapäätteet, konjuktiot, prepositiot ja muut kieliopilliset osat jäävät pois. Lapsen käyttämät taivutukset kuten "anna", "tuu" ovat tiettyyn tilanteeseen liittyviä muotoja eikä lapsi vielä ymmärrä perusmuotoisten ja taivutettujen sanojen välistä eroista.

Lapsen ensimmäiset muodot eivät ole sattumanvaraisesti valittuja. Ne ovat esimerkkejä muodoista, jotka esiintyvät puhekielessä ja pysyviä, helposti havaittavia. Lapsen varhainen havainnointi ja tapa pyrkiä jäsentämään kokemuksia voidaan löytää näitä perusmuotoja. Lauserakenteiden kehittyminen on nopeaa. Kolmivuotiaat käyttävät käsky- ja kielto- ja kysymyslauseita, koska ne ymmärtävät nopeasti niiden merkityksen arkipäivän tilanteissa. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 53.)

4.6 Taivutusmuotojen omaksuminen

Kun lapsi on omaksunut riittävän sanavaraston sekä ensimmäiset sanayhdistelmät eli noin 3050 sanaa alkaa hän taivuttaa sanoja. Jokaisella kielellä on oma morfologinen sääntöjärjestelmänsä, jonka mukaan sanoja taivutetaan, johdetaan ja yhdistellään. Suomen kielen taivutusjärjestelmä on laaja. Suomen kielestä tehdyt tutkimukset osoittivat, että taivutusmuotojen omaksuminen on nopeinta 2-4 vuoden iässä, mutta kaikkia muotoja ei opita samanaikaisesti vaan omaksuminen tapahtuu askelmittain. Ensimmäiset taivutukset, jotka lapsi käyttää ovat usein arkikielessä esiintyviä muotoja, jotka edustavat tiettyjen kielellisten muotojen perustyyppijä. Nämä sisällöltään suppeat tyyppiesimerkit ovat tärkeitä kieliopin perustana, koska niiden pohjalta voidaan tehdä kieliopillisten muotojen vertailuja, laajennuksia ja yleistyksiä. Lapsen ensimmäiset muodot voivat olla taivutusten ulkoa opittuja muotoja. Lapsella ei ole vielä tässä vaiheessa käsitystä taivutettujen ja perusmuotoisten sanojen välisistä eroista. Sanoja taivutettaessa muun muassa astevaihtelu tuottaa aluksi vaikeuksia. Pienillä lapsilla yleisiä ilmaisuja ovat ”käpyt” (kävyt). Aikuisten puheesta ei löydy näille ilmaisuille vastinetta. Lapsi siis muokkaa itsenäisesti kieltä ja soveltaa oppimiaan taivutuspäätteitä virheellisesti. 2-3- vuotiailla lapsilla sanavertailuiden taivutukseen liittyvät virheet ovatkin ikäkauteen kuuluvia ja osoittavat lapsen halua muodostua kieliopillisia muotoja omien sääntöjen mukaisesti. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 54.)

Vähitellen lapsi oppii poistamaan virheelliset muodot ja hänen puheensa alkaa noudattaa yhä enemmän äidinkielen säännöstöä. Kaksivuotias taivuttaa sanoja monikossa ja käyttävät puheeseen omistusta osoittavaa genetiivimuotoa, kuten mun, Jannen ja ilmaisevat sisä- ja ulkopaikallissijoja esimerkiksi lelu kaapissa. Ilmaisujen keskipituus kaksivuotiailla on 5-6 morfeenia. Vaikeuksia on tuottaa kuitenkin sanavartaloiden taivutuksissa esiintyvä astevaihtelu. Tämän vuoksi kaksivuotiaalla esiintyy sanojen johtamisessa ja taivuttamisessa paljon omatekoisia muotoja, jotka ovat poikkeamia yleiskielestä. Kaksivuotias käyttää puheessaan preesensia, joka johtuu suurimmalta osin kognitiivisesta kehitystasosta. Lapsi on sidoksissa havaintoihin, tapahtumiin ja asioihin, jotka tapahtuvat tässä ja nyt, joten he käyttävät imperatiivisia ilmaisuja, kuten anna ja ilmaisevat kielteisen kantansa ”ei ota”. Kaksi- ja kolmivuotiaat käyttävät puheessaan preesens- ja imperfektimuotoja ja taivuttavat verbejä eri persoonissa. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 54 - 56.)

Kolmivuotias lapsi huomaa esineiden ominaispiirteiden erot ja tuottaa komparatiivimuotoja vertaillessaan esineiden ominaispiirteitä. Lapsen kielessä esiintyy muotoja, jotka osoittavat päättelyn hallintaa, mutta samalla sanavartaloiden taivutuksen vaikeutta. Yli kolmivuotiaat kykenevät muodostamaan superlatiivimuotoja. Se edellyttää kahta useamman havaintokohteen samanaikaista vertailua, joka on kognitiivisesti vaativampi tehtävä. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 54- 56.)

4.7 Narratiiviset taidot

Kertomalla tarinoita lapsi ilmaisee ajatuksiaan ja tunteitaan toisille. Taitoa kertoa tarinoita, lapsi oppii, kun hänelle annetaan mahdollisuus puhua tapahtumista. Ensimmäiset tarinat syntyvät toisen vuoden aikana, jolloin lapsi tuo esille yksittäisiä asioita ja tapahtumia. Lapsi voi myös keksiä erilaisia tapahtumia, jolloin lapsi käyttää omaa mielikuvitustaan ja on näin ollen myös luonnollista kehitystä. Yleisesti tytöt kertovat pidempiä tarinoita kuin pojat. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 28 - 57.)

5 Kielen ja puheen omaksuminen

5.1 Kieli ja puhe

Kielitieteilijä Ferdinand Sausserilta on peräisin kielen ja puheen systemaattinen erottaminen. Hän erotti kielen sosiaalisena järjestelmänä ja järjestelmän käytön, yksilön puheen. Kielen osaaminen ei ole pelkästään lauseiden tuottamista ja ymmärtämistä vaan taitoa käyttää lauseita tiettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi, lauseiden käyttömahdollisuuksia, tehtäviä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, jota kutsutaan viestintätaidoksi. Kielikyky on puhujan-kuulijan lapsuudessa sisäistämä kyky. Tämän avulla on mahdollista yhdistää tietty merkitys ja sitä vastaava äänneasu, johon kuuluu myös puhujan kieltä koskeva intuitio. Tärkein ominaisuus kielikyvyyssä on kyky tuottaa ja ymmärtää äänetön määrä lauseita. Tämän vuoksi puhujat pystyvät tuottamaan ja ymmärtämään lauseita, joita he eivät ole koskaan aikaisemmin kuulleet. (Leiwo 1986: 21- 26.)

5.2 Kognitiiviset edellytykset

Lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen kuuluu olennaisesti kielen kehitys. Tutkivan teoreetikon Lev.S.Vygotskyn ajatus on kielen ja ajattelun yhteisestä sosiaalisesta alkuperästä. Ajatus palautuu olennaisilta osiltaan puheeseen ja kehittyy niin, että puhe saa vähitellen käyttäytymistä ohjaavia tehtäviä. Vygotsky siis korostaa kielen ja ajattelun läheistä yhteen kuuluvuutta. (Leiwo 1986: 37.) Puhe ja kieli ovat ajattelun edellytys. Vygotskyn mukaan

lapsen henkinen kehitys on osana sosiaalisen ajattelun ja kielen kehitystä, joissa he ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Sanalla on merkitys, koska siinä on kielelliselle ajattelulle kokonaisuutena kuuluvat ominaisuudet. (Nieminen, Kiviaho, Pirilä 1990: 105.)

Jo aikaisemminkin mainitsemani toinen kehityspsykologi Jean Piaget on tutkinut kielen ja ajattelun kehityksen suhteita. Hän korostaa kielenomaksumisen kognitiivisia taitoja eli kielen omaksuminen ja kehittyminen riippuu loogisista käsitteistä kuten muistista, ajattelusta ja havainnoinnista. Kielen omaksuminen vaatii biologiset, psykologiset ja ympäristölliset edellytykset. Puutteet näissä edellytyksissä voivat aiheuttaa viivästyksiä tai puutteita kielen omaksumisessa sekä kielellisiä ongelmia. Puhe ilmaantuu ja kehittyy samaa tahtia ja samallailla suhteessa muihin kehitystapahtumiin. Tämän vuoksi oletetaan, että kielen kehitys riippuu yleisestä kypsymisestä. (Leiwo 1986: 37 - 70.)

Kielen ja ajattelun kannalta on tärkeää, että kieli heijastaa todellisuutta eri tavalla kuin välittömät aistimukset ja havainnot. Merkityksen avulla kieli heijastaa todellisuutta yleistetysti ja sanallisen merkityksen kehitystä eli yleistäminen mahdollistuu sosiaalisen kanssakäymisen kehittyessä. Jean Piaget korostaa siis kielen kehityksen riippuvuutta muusta kognitiivisesta kehityksestä. Hänen mukaansa voidaan erottaa kausia, joille on ominaista tiettyntyyppiset toiminnot. Kehitys etenee samassa järjestyksessä, jossa käydään läpi samat kaudet. Seuraavan kauden välttämätön ehto on edellisen kauden toimintojen hallitseminen. Ensimmäinen kehitysvaihe on sensomotorinen kausi. Ominaista tälle kaudelle on motoriikan havaintojen kehittyminen ja koordinoituminen, jolloin lapsi oppii erottamaan esineet ja toiminnot tuottaessaan saman toiminnan eri esineillä ja toisaalta suorittaessaan samalla esineellä eri toimintoja. Seuraava kausi on esioperationaalinen kehityskausi, 2-7 ikävuoteen ja sen jälkeen konkreettisten operaatioiden kausi. Näiden kausien aikana lapsi oppii toimimaan älyllisesti ympäristönsä suhteen, kuten luokittelee, havaitsee samankaltaisuuksia, eroja oppii lisäämään ja vähentämään. Tämä kausi kestää 11 ikävuoteen. (Leiwo 1986: 37 - 70.)

Aivofysiologi Eric H. Lenneberg korostaa kielen omaksumisen anatomisen ja fysiologisen kehityksen piirteitä, esimerkiksi aivopuoliskojen dominaation kehittymistä sekä motoristen keskusten spesiaalistumista. Nämä piirteet ovat välttämätön edellytys puhetoiminnalle. Hänen mukaansa kielen omaksuminen alkaa, kun aivot ovat saavuttaneet 60 % kypsyysasteen, rakenteellisista, biokemiallisista ja neurofysiologisista aikuisarvoista. Kielen omaksuminen päättyy puberteetissa, kun aivot saavuttavat aikuisarvonsa. (Leiwo 1986: 53.)

5.3 Sosiaaliset edellytykset

Onnistuakseen kielen omaksuminen vaatii kielellisen virikeympäristön. Kaikki perushoidolliset tilanteet, jossa lapsen huomio kiinnittyy puheeseen, on tärkeää kielenomaksumisen alussa. Tärkeintä on kuitenkin, että lapsi saa tietää, mitä sanat tarkoittavat, mihin sanat viittaavat. Lapsella ja aikuisella tulisi olla yhteinen puheen tarkoitus, joka tapahtuu konkreettisesti. Kielen osaaminen ei ole pelkästään kieliopillisten virheettömien ilmausten tuottamista vaan sitä voidaan käyttää sosiaalisten suhteiden kehittämiseen, erilasten suhtautumisten osoittamiseen, kuten asioihin ja muihin ihmisiin sekä uuden tiedon hankkimiseen ja vaikuttamiseen toisiin ihmisiin. Oikeanlaisessa suotuisassa ja sosiaalisessa kasvatusympäristössä tällaisia kielentehtäviä voidaan toteuttaa. (Leiwo 1986: 37-70.)

Kielen omaksumisessa tutkijat ovat havainneet, että tyttöjen kielen kehitys alkaa aikaisemmin ja tapahtuu nopeammin kuin pojilla: tämän lisäksi tytöillä on vähemmän kielellisissä häiriöitä ja he menestyvät paremmin kielellisissä tehtävissä kuin pojat. Mahdollinen selitys on, että tytöille puhutaan eri tilanteissa kuin pojille. Tyttöjen kanssa toimiessaan aikuiset korostavat hyödyllisiä toimintoja, mutta poikien kanssa painotetaan enemmän vapaampaan ja laaja-alaisempaan manipulointiin. (Leiwo 1986: 37 - 70.)

Kielen osaaminen tarkoittaa, että pystyy sopeutumaan uusien erilaisten tilanteiden kielenkäytölle asettamiin vaatimuksiin. Tällainen kielen osaamisen kehitys voi jatkua koko ihmiselämän. Puhe perustuu ääntämyksiin ja kuuloaistiin. Kielen omaksumisen tärkeä edellytys on muistikapasiteetin kehitys niin, että lapsi pystyy analysoimaan kuulemansa ilmaukset täydellisesti. (Leiwo 1986:37 - 70.)

5.4 Puheen omaksuminen

Puhe on ihmisten kielellistä vuorovaikutusta yleisimmässä muodossaan. Puheen osatekijöitä ovat kieli, jonka tehtävänä on koota yksilön ajatuksia motorisesti koodattavissa olevaan muotoon, luultujen puheviestien muokkaaminen, kuten muistia varten, kielellisten koodien siirtäminen äänen muodostamaan kantaaltoon, joka tapahtuu artikulaation eli ääntämisen avulla. Viimeisenä osatekijänä on kuuleminen. Puheen ja kielen kehityksessä on kyse hyvin monien tekijöiden yhtäaikaisista vaikutuksista. (Niemiaho, Kiviaho, Pirilä 1990: 7.)

Puhuminen on motorinen tapahtuma, tunteiden ilmaisun väline, ääni-ilmiö, jossa puhuja ja kuuntelija kuulevat puheen. Se on ajatteluun liittyvää sekä vuorovaikutuksen väline. Kuuntelemalla, matkimalla ja katselemalla lapsi oppii tuottamaan äidinkieleensä kuuluvat äänteet. Lapsi oppii tuntemaan ja kuulemaan puheliikkeensä matkimisen tuloksena. Äänteiden tuottaminen ja äänteellinen (fonologinen) kehitys tapahtuvat yhdessä. Vokaalien ja konsonanttien oppimisen ja äänneoppiin kuuluvien yksiköiden ja sääntöjen omaksuminen kuuluvat fonologiseen kehitykseen. (Hakamo 2011: 22 - 26.)

Itku on lapsen ensimmäinen puhe. Jotta puhe kehittyisi, on välttämätöntä, että häntä kuunnellaan ja hänen kanssaan leikitään. Samalla lapsi oppii hallitsemaan tunteitaan. Ennen ensimmäistä ikävuottaan lapsi oppii erottamaan erilaiset puhutavat, äänet ja sävyt. Tämä on tärkeää auditiivisen eli kuuloon perustuvan hahmottamisen ja muistin kehittymiselle.

Ennen kuin lapsi puhuu, hän ymmärtää puhetta. Hän kerää passiivista sanavarastoa ympäriltään. Ensimmäiset sanat ilmaantuvat yleensä 12-15 kk iässä. Ne liittyvät läheisesti lähiympäristöön ja arkielämän tapahtumiin. Edellytys puheelle on kyky säädellä hengitystä, äänen tuottoa ja artikulointia. Samoin se vaatii muistia. Tiettyä muistikapasiteettia tarvitaan, jotta sanojen merkityksen hallinta, kuulohavainnon säilyminen sekä yksittäisten äänteiden ääntymispaikat ja motorinen suorittaminen onnistuu. Matkimisen tuloksena lapsi oppii tuntemaan ja kuulemaan puheliikkeensä. (Hakamo 2011: 22- 26.)

1-2 -vuotiaana lapsi kiinnostuu puhumisesta, kuuntelusta ja alkaa tuottaa ensimmäisiä sanoja ja alkeellisia lauseita, mutta sanat ja taivutukset ovat puutteellisia. Kolme vuotiaan lapsen puhe on enimmäkseen ymmärrettävää ja hän käyttää monisanaista lauseita, joiden sanat ovat eri sanaluokista. Samoin puhe voi olla lievästi takeltelevaa tai sujumatonta. (Hakamo 2011: 22 - 26.)

6 Kielelliset häiriöt

6.1 Viivästynyt kielen kehitys

Kielen ja puheen kehityksen perustana olevat vuorovaikutustaidot alkavat kehittyä hyvin varhain. Jos vuoden ikäinen ei tunnu ymmärtävän tuttujakaan sanoja, kaksivuotias ei vielä sano yksittäisiä sanoja tai kahden ja puolen vuoden ikäinen lapsi ei yhdistele sanoja puheterapeutin olisi syytä tutkia hänen kielelliset taitonsa. Lapsi, jolla on viivästynyt kielen kehitys eikä se vastaa hänen laajenevia viestinnän tarpeita ilmaisee itseään usein toimimalla ja vastaamalla kysymyksiin kyllä tai ei. Lasten, joiden kielellisessä kehityksessä on vaikeuksia, heidän ilmaisua tulisi ymmärtää ja vastata, jotta heidän ilmaisuhalunsa säilyisi ja kehittyisi. Lapsi tarvitsee vahvoja malleja siitä, että itseään voi ilmaista paljon tarkemmin kuin toiminnan, eleiden ja muun kokonaisilmaisun keinoin. (Launonen 2007: 18 - 52.)

Aikuisen tulisi vastatessaan muuttaa puheeksi myös se, minkä lapsi on ilmaissut muilla keinoilla. Kahdenkeskiset vuorovaikutustilanteet ovat tärkeitä, jolloin aikuinen on nimenomaan kehittynyt toimimaan hänen kanssaan. Se auttaa lasta selviytymään kielellisissä taitoja vaativissa tehtävissä lähikehityksen vyöhykkeellä. (Launonen 2007: 18- 52.)

6.2 Kielen kehityksen erityisvaikeus eli dysfasia

Jos lapsella on erityinen kielihäiriö, hänen on yleensä vaikea oppia kieltä ja puhetta. Tällainen lapsi suoriutuu kielellisistä suoriutumista vaativista tehtävistä ikäisiään heikoimmin, mutta muista tehtävistä yhtä hyvin. Heidän suoriutumisensa ei-kielellisissä älykkyystesteissä sijoittuu yleensä jakauman normaalialueelle. Jos heidän erityisvaikeutta ei huomata eikä osata ottaa huomioon saattaa heidän maailmankuvansa jäädä suppeammaksi kuin muiden lasten. Tähän on syynä se, että kielellä ja kielellisellä oppimisella on suuri merkitys normaalisti kehittyvien lasten tiedon hankinnassa ja maailman jäsentämisessä. Kielihäiriöisille lapsille sanat ilmaantuvat yleensä paljon myöhemmin kuin muille lapsille. Lapsilla on myös puhutun ymmärtämisen vaikeuksia. Kielen kehityksen varhaisvaiheessa ymmärtämisen tunnistaminen ja tutkiminen on kuitenkin vaikeaa, koska lapsi saattaa oppia tulkitsemaan ja ymmärtämään arkitilanteiden muita piirteitä niin, että luullaan hänen ymmärtävän näissä tilanteissa käytettyä kieltä. ydinongelman tunnistaminen on välttämätöntä, jotta lapsi voi saada sellaista kuntoutusta ja tukea, jota hän eniten tarvitsee. (Launonen 2007: 53 - 55.)

Erityisen kielihäiriön omaavalla lapsella on vaikea ymmärtää kieltä kuulemansa perusteella (verbaalinen auditiivinen agnosia), puheen motorisen säätelyn vaikeus voi tehdä ääntämisestä kömpelöä ja puheesta selvää (verbaalinen, dyspraksia) tai lapsen äännejärjestelmä voi olla niin jäsentynyt, että hänen on vaikea tuottaa selkeää puhetta (fonologisen ohjelmoinnin häiriö). Samoin kielihäiriössä yhdistyvät äännejärjestelmän ja kielen järjestelmän vaikeudet (fonologis-syntaktinen häiriö), jolloin puhe on sujumatonta ja sanojen taivutus ja yhdistäminen lauseiksi vaikeaa. Toisten puheen ymmärtämisessä on vaikeutta. Puhe voi olla äänteellisesti melko hyvääkin, mutta lapsella voi olla niukka sanavarasto, hänen on vaikea löytää haluamiaan sanoja, lauserakenteet voivat olla puutteellisia ja ymmärtäminen on vaikeaa (leksikaalis-syntaktinen häiriö). Jotkut vaikeasti kielihäiriöiset lapset puhuvat varsin sujuvasti, joihin kielellinen vuorovaikutus perustuu (semanttis-pragmaattinen häiriö). Heidän on vaikea ymmärtää puhetta, jolloin vastaukset ovat irrallisia eivätkä liity asiaan, josta on keskusteltu. Samoin heidän on vaikea pitää yllä etenevän kertomuksen rakennetta ja tämän vuoksi käyttävät paljon ulkopuolisia fraaseja ja kaikupuhetta. Kielellistä käyttäytymistä voidaan verrata puhuvien autistisen ihmisten vuorovaikutusta. Kuitenkin lapset, joilla on semanttis-pragmaattinen kielihäiriö, kykenevät hyvään ei-kielelliseen vuorovaikutukseen toisin kuin autistiset lapset, joille se on vaikeaa. (Launonen 2007: 53 - 55.)

Ennen kaikkea oireiden tunnistamisen perusteella voidaan diagnosoida erityinen kielihäiriö. Se edellyttää kuitenkin että aisti- ja kehitysvammat on suljettu pois mahdollisina kielihäiriöitä aiheuttavina tekijöinä, kuten kuulovika, lieväkin voi aiheuttaa kielen kehityksen vaikeuksia, vaikka lapsella olisikin hyvät kielen kehityksen edellytykset. (Launonen 2007: 53 - 55.)

Kielihäiriöiden tunnistaminen mahdollisimman varhain mahdollistaa oppimisen. Se on myös tärkeää lasten persoonallisuuden ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta.

Useimmat kielihäiriöiset lapset oppivat puhumaan kehityksen myötä, jotkut hyvinkin sujuvasti, mutta jos lapsella on vaikea kielihäiriö ja puheen viivästys huomattava tarvitsee hän edeltävään kehitysvaiheeseen sellaista puhetta tukevaa tai korvaavaa viestintää, jotta hänen kielensä ja vuorovaikutustaitonsa voivat kehittyä erityisvaikeudesta huolimatta.

Joillakin tuen tarve jatkuu kouluikään. Syitä erityiseen kielihäiriöön ei vielä tunneta, mutta yhteys perintötekijöihin on olemassa, koska monilla kielihäiriöisten lasten suvun jäsenillä on ollut kielellisiä kehityksen poikkeavuuksia, kuten puhumaan oppimisessa. (Launonen 2007: 53 - 55.)

Tutkimuksissa on havaittu, että eri puolilla maailmaa erityiset kielihäiriöt näyttävät lisääntyvän. Vaikuttaviksi seikoiksi on arveltu olevan ympäristömelu, saasteet, allergiat, television katselu, videoiden ja tietokoneen ääressä oleskelu entistä enemmän, jolloin kahdensuuntainen vuorovaikutus aikuisen kanssa on vähentynyt. (Launonen 2007: 53- 55.)

6.3 Puheen sujumattomuus (änkytys)

Puheen sujuvuus on kehittyvä ominaisuus. Joskus sujumattomuus voi olla niin voimakas piirre lapsen puheessa, että voidaan puhua änkytyksestä. 2-3- vuotias lapsi voi alkaa änkyttää, koska hänellä on paljon sanottavaa ja puhemotoriikka ei vielä toimi samassa tahdissa ajatusten kanssa. Ennen kuin lapsi saa ilmauksensa tuotetuksi, hän voi venyttää sanan alkua tai toistella ensimmäistä tavua. Tällainen alkava änkytys jää pois yleensä muutaman viikon tai kuukauden kuluessa eikä palaa myöhemminkään puheeseen. Tärkein periaate alkavan änkytyksen hoidossa on, ettei kiinnitä huomiota lapsen puheen vaikeuteen vaan pyrkii luomaan lasta tukevan vuorovaikutuksen. Aikuisen kannattaa välttää sanomasta lapsen puolesta, vaikka tietäisikin mitä lapsi aikoo sanoa. Lapselle on tärkeää, että aikuinen on aidosti kiinnostunut siitä, mitä hän ilmaisee ja tekee. Aikuisen tulisi antaa tilaa ja aikaa lapsen puheelle ettei puhu päälle. Tällöin lapsen ei tarvitse kiirehtiä puhetta. Vuorottelu on tärkeää lapsiryhmässä. Aikuisen tulisi antaa positiivisia viestintäkokemuksia, jonka avulla puheinnokkuus ja rohkeus vahvistuvat. Loruttaminen ja laulaminen ovat sellaisia yhteisiä vuorovaikutustilanteita. (Launonen 2007: 56 - 57.)

Turhaan puhuttaminen ei ole järkevää, jos lapsen änkytys on erityisen hankalassa vaiheessa. Olisi hyvä keskittyä leikkeihin ja muuhun vuorovaikutukseen. Jos lapsi juuttuu änkyttämään puhuessaan, hänen puheeseensa ei tulisi erityisesti kiinnittää huomiota. Kuitenkin hyvin pienikin lapsi voi olla itse tietoinen siitä, että hänen puheensa juuttuu tai sanoja ei tule ulos suusta. Sen vuoksi on hyvä, että puhuminen on lapselle hankalaa. Jos änkytys jää pysyväksi

piirteeksi, tällöin on todennäköisesti kyseessä puheen motorisen säätelyn vaikeus. (Launonen 2007: 56- 57.)

7 Musiikillinen kehitys 1-3-vuotiaana

Ensimmäisen ikävuodesta lähtien lapsi reagoi musiikkiin voimakkaasti. Lapsi liikkuu musiikin tahdissa yhä enemmän fyysisen kasvun tuloksena. Yksivuotiaan laulujen rytminen rakenne on läheisessä yhteydessä sanoihin. Puherytmistä tai laulun sanojen rytmistä muodostuu yleensä ensimmäisten spontaanien laulujen rytmi. Spontaania laulamista on, että lapsi laulaa omasta halustaan, omassa rytmissä, ilman aikuisen aloitetta ja se liittyy lapsen leikkiin tai johonkin muuhun fyysiseen toimintoon (Fredrikson 1994: 52). Kaksivuotiaana lapsi alkaa tiedostaa, että musiikki koostuu eri elementeistä ja näin ollen pystyy järjestämään kuulemaansa taajuudet järjestykseen. Hän ymmärtää, että häntä voi havainnoida, tutkia ja matkia myös. Musiikin havaitsemisen tärkeimpiä elementtejä ovat kahden vuoden iässä rytmi ja ääni. Kaksivuotias jäljittelee lauluja ja alkaa omaksua niille ominaisia piirteitä. Mallin mukaan laulaminen lisääntyy huomattavasti ja laulamisen imitointi ja hallittujen laulujen määrä riippuu lapsen musiikillisesta ympäristöstä. Lapsen kasvaessa standardit laulut eroavat lapsen spontaaneista lauluista. Kahden ja puolen vuoden iässä lapsi alkaa hahmottaa, miltä standardin laulun tulisi kuulostaa. Kolmevuotiaan lapsen standardit laulut eroavat selvästi spontaaneista lauluista. Lapsen muodostama laulukehys sisältää lauluihin liittyviä odotuksia ja spontaanit laulut sisältävät aikaisempaa enemmän muuntelua. Lapsi pystyy siis valitsemaan sopivimmat fraasit lauluvarastostaan ja näin ollen pystyy sijoittamaan yksikön sille sopivaan paikkaan. (Louhivuori, Saarikallio 2010: 183 - 186.) Lapsi pystyy toistamaan alkuperäistä laulua lähes kokonaan kahden ja puolen - kolmen vuoden iässä. (Fredriksson 1994:218.)

7.1 Musiikillinen kasvatusympäristö

Suomessa aikaisempia tutkimuksia musiikin merkityksestä puheen ja kielen tukemisessa on varsin vähän. Tämän vuoksi on tukeuduttava myös ulkomaisiin tutkimuksiin.

Lapsen musiikillisten kykyjen kehittymiseen vaikuttavat ympäristötekijät. Väitetään jopa, että lapsi, jolle on laulettu ja loruilltu, oppii matkimaan laulamista ja tapailemaan sävelmiä samanaikaisesti, kun oppii puhumaan. Parhaiten lapsi oppii kuulemalla, matkimalla ja oivaltamalla, omassa tahdissaan, hitaasti ja varmasti. Parhainta palautettahan musiikin merkityksestä on lapsen ilo, liikkuminen, hyvä mieli, kun aikuinen laulaa. On tärkeää, minkälaista turvallisuutta tai turvattomuutta, iloa tai surua tuottavia tuntemuksia musiikki tuo, kun lapsi kuulee sitä, koska lapsen perusasenne musiikkiin kehittyy sen mukaan. Aikuisella tulisi olla aikaa ottaa lapsi syliin laulaa ja loruilla sekä kuunnella lasta. (Ollaranta, Simojoki 1989: 121 - 124.)

Fyysisten tarpeiden ohessa kehittyy myös lapsen henkiset toiminnot: lapsi kehittyy nopeammin ja monipuolisemmin henkisesti, jos hänen kokemuksiinsa liittyy mielihyvää, tuntemista ja tunnustelemista. Kun nämä tarpeet on tyydytetty, voidaan tarjota älyllisiä, toiminnallisia ja sosiaalisia virikkeitä. Mitkä toiminnot saavat aikaan turvallisuuden tunteen, jotta lapsi kehittyy tasapainoisesti. Toistaminen luo turvallisuutta. Sanat, laulut ja lorut auttavat monissa perushoitotilanteissa, kuten pukeutumis- ja riisuutumistilanteissa, nukutettaessa. Päiväkodissa toimintoja tulee tuki soveltaa tilanteiden mukaan, koska kyseessä on useampia pieniä lapsia. Kaikille eivät sovi samanlaiset menetelmät. Musiikin kuunteleminen, aistiminen tulisi olla lasta hoitavien aikuisten laulua ja puhetta. Ympäristön tulisi olla rauhallinen, koska siinä lapsi oppii kuuntelemaan ympäristöään. Jos musiikkia tarjotaan oikein ja elämykset ovat positiivisia, tukevat ne lasta kuuntelemaan, vastaanottamaan ja ilmaisemaan erilaisia tunteita, kuten luontoon liittyvät lorut, runot ja laulut yhdistettynä kuviin tai jopa eläviin havaintoihin auttavat lasta käyttämään tunteitaan. Kuuntelemisen ja havainnoin aloittaminen pienistä yksinkertaisista asioista helpottaa vastaanottamaan monimutkaisia ja voimakkaita vaikutteita. Samalla lapsi oppi nauttimaan hiljaisuudesta. (Ollaranta, Simojoki 1989: 121 - 124.)

Rytmi on jokaisessa ihmisessä. Ympäristötekijät vaikuttavat rytmittämisen kehittymiseen. Rytmittämisen kehittymistä edistävät monet tavalliseen hoitoon liittyvät asiat. Esimerkiksi selkeä päivärytmi ja säännöllisyys ovat tärkeitä rytmittämisen että tasapuolisen kehityksen kannalta. Kun lapsi saa kuunnella säännöllisesti loruja ja myöhemmin matkia niitä, ovat ne tukevia toimintoja puheen kehitykselle ja myöhemmin myös luku- ja kirjoitustaidolle. Rytmittämisen kehittyy monipuolisesti, jos lapsi saa vapaasti kokeilla ja kokea erilaisia rytmejä, tunnelmia ja vastakohtapareja. Kahden ja kolmen vuoden iässä lapsi alkaa kiinnostua muista lapsista. Yhdessä muiden lasten kanssa tekeminen on tärkeää, jotta lapsi kykenee ja oppii olemaan myös muiden kanssa. Päiväkodissa lapsella on mahdollisuus tutustua erilaisiin lapsiin ja näin opetella sosiaalisia taitoja, ryhmässä olemista, toisten huomioon ottamista, jakamista ja oman vuoron odottelua. Joskus arjen tilanteet ja toiminnot eivät aina kuitenkaan mene suunnitellusti, jolloin apukeinot ovat tarpeen. Tällöin musiikki voi olla hyvä keino helpottaa turhauttavia ja hankalia tilanteita, kuten laulamalla ja loruttamalla. Tutkimusten mukaan nimenomaan arkisissa tilanteissa laulamalla ja loruttamalla, on saatu erinomaisia kokemuksia. Musiikilla on myönteinen vaikutus lapsen tunne-elämän tasapuoliseen kehitykseen. Musiikin tarkoituksena on ja tärkeimpinä asioina ovat tuottaa onnistumisen ja osaamisen elämyksiä, iloa osallistumisesta ja yhdessä tekemisen, kokemisen turvallisuutta ja hauskuutta. (Ollaranta 1989: 121 - 124).

Inkeri Ruokonen onkin todennut, että musiikillisella varhaislapsuuden kasvu-ympäristöllä on vahvoja yhteyksiä lapsen aivojen ja kielen kehitykseen. Päiväkodin yhteiset lauluhetket ovat

myös tärkeitä lapsen kehitykselle ryhmäkohtaisten musiikkikasvatustilanteiden lisäksi, koska ne luovat positiivista ilmapiiriä, lapset voivat olla vuorovaikutuksessa muiden ryhmien lasten kanssa ja näin mahdollistetaan yhteisöllisyyttä. (Nurmilaakso, Välimäki 2011:62.)

Musiikki yleisesti ja laulamisen kuuntelu vaikuttaa mm. vireystilaan ja mielialan säätelyyn. Itsesäätelyllä tarkoitetaan tunteiden säätelyä. Kasvatuksen tehtävänä on säätelyn opettaminen. Itsesäätelyn oppimisen tärkein vaihe alkaa kaksivuotiaana. (Numminen 2008.)

Laulujen avulla voi oppia tiedostamaan tunteita ja hallitsemaan niitä. Tutkijoiden mielestä laulaminen auttaa alakuloon ja virkistää. Musiikin avulla voi virittää iloista energiaa tai rauhoittaa mieltä. (Perkiö, Huovi 2011:7.)

7.2 Pienryhmätoiminta

Mitä pienemmässä ryhmässä lapsella on mahdollisuus olla, on hänellä helpompaa ja turvallisempaa hallita omaa toimintaansa, tulla yksilönä näkyväksi ja olla oma itsensä. Lapsi voi toimia oman kehityksen mukaisesti aikuisen tukemana ja aikuisen on helpompi havainnoida ja suunnata lapseen toimintaa. Samalla aikuinen voi keskittyä paremmin yhteen lapseen ja näin ehtii myös kohdata paremmin ryhmänsä lapsia. Pienryhmätoiminnan perustana on vuorovaikutuksen suunnittelu ja sen mahdollistaminen. Lapsella on mahdollisuus saada psyykeelle aikuisen kannattelevaa vuorovaikutusta silloin kun hän sitä tarvitsee, koska pienryhmä mahdollistaa vuorovaikutuksen. Tällöin on parempi mahdollisuus oppia suhteuttamaan omia taitojaan tilanteeseen sopiviksi sekä tunnistamaan omien tekojensa seuraukset ja vaikutukset toisiin ihmisiin. Rauhallinen arki pienessä ryhmässä lisää lapsen hyvinvointia ja varhaiskasvattajat voivat aidosti keskittyä yksittäiseen lapseen. (Mikkola 2009: 31 -34.)

8 Kielen ja musiikin suhde

Sekä puhe että musiikki koostuvat äänistä, joiden havaittu taajuus eli äänenkorkeus sekä sointiväri vaihtelevat ajassa. Puheen ja musiikin havaitsemisessa näillä akustisilla piirteillä on erilainen merkitys, kuten musiikilliset äänet jakautuvat korkeutensa mukaan intervaleihin, jotka ohjaavat musiikin havaitsemista. Puheessa taas äänenkorkeutta vaihdellaan erityisesti ilmaistaessa emootioita tai esimerkiksi kysymyslauseita. Musiikissa sointiväri on esteettisesti tärkeä piirre, kuten eri soittimien äänten erottelussa. Omitut äänikategoriat ovat kulttuurin kautta perustana sekä puheen että musiikin havaitsemiseen, erityisesti intervallit musiikissa

ja vokaalit ja konsonantit puheessa. Vaikka kyse on eri kategorioista, voi niillä kuitenkin olla yhteinen oppimismekanismi. (Tervaniemi, Partanen 2010.)

8.1 Rytmi

Puheen ja musiikin rakenteellisia piirteitä yhdistää ensiksi rytmi. Musiikin ja puheen yhteydessä rytmillä tarkoitetaan äänten systemaattista jaottelua niiden keston, ajoituksen, painoituksen ja rytmityksen suhteen. Olennainen piirre musiikilliselle rytmille ovat jaksottaiset iskut ja niitä painottamalla syntyvät tahtilajit. Puheen rytmi ei puolestaan perustu minkään yksikön jaksottaiseen, periodiseen, esiintymiseen vaan on pikemminkin seurausta fonologisesta ilmiöstä, kuten tavujen painottamisessa, mikä muodostaa tietyille kielelle ominaisen äänirakenteen. Musiikki ja erityisesti rytmi vaikuttavat puheen oppimiseen positiivisten sanojen keston ja puheen sykkeen opettelussa. Näin ollen musiikissa tarvittavaa rytmistä erottelukykä tarvitaan myös puheen opettelemisessa. (Tervaniemi, Partanen 2010.)

8.2 Melodia

Seuraava yhdistävä rakenteellinen piirre on melodia. Melodia on organisoitu äänenkorkeuksien sarja, joka välittää paljon erilaista informaatiota kuulijalle. Melodian havaitsemisen aikana irrallisten äänteiden sarja muunnetaan merkityksellisten suhteiden jatkumoksi. Musiikissa melodiat rakentuvat tonaalisen järjestelmän mukaisesti valittujen vakiintuneiden intervallien varaan. Musiikin melodiassa yksittäisten sävelten väliset rakenteelliset suhteet ovat merkityksellisiä. Puheen melodialla tarkoitetaan intonaatiota, puheäänteiden äänenkorkeuden vaihtelua, joka välittää emotionaalista ja syntaktista tietoa ja palvelee siten puheen ymmärtämistä. (Tervaniemi, Partanen 2010.)

8.3 Syntaksi

Kolmas piirre on syntaksi, jolla tarkoitetaan periaatetta, joiden perusteella erilliset rakenteelliset yksiköt yhdistetään sarjoiksi eli sanat lauseiksi ja sävelet melodioiksi ja sointukuluiksi. Kielen ja musiikin ero syntaksien välillä ovat kielen kieliopilliset kategoriat, kuten substantiivit, verbit ja adjektiivit sekä niiden yhdistämistavat lauseen muodostuksessa. Näille musiikissa ei ole olemassa vastineita. Syntaktisten sääntöjen avulla, joilla sanoja yhdistetään toisiinsa kielessä, ymmärrämme lauseen viestin useimmiten sillä tavalla kuin se on tarkoitettu. Tärkeä osa musiikin esteettistä kokemusta on tulkinnan monimerkitysisyys. Musiikin syntaksi ei luo yksiselitteistä tulkintaa. (Tervaniemi, Partanen 2010.)

Kielessä syntaksi ohjaa, miten pienempiä merkitysyksiköitä yhdistetään sanoiksi, miten sanoja yhdistetään lausekkeiksi ja miten lausekkeitä yhdistetään lauseiksi. Musiikissakin on olemassa

syntaktisia periaatteita, joiden avulla sävelten osajoukoista muodostetaan asteikkoja ja sointuja.. Kielessä syntaksi määrittää lauseiden rakenneosien suhteita ja tehtäviä ja musiikissa syntaksi määrittää melodian harmonisten elementtien, sointujen suhteita. (Tervaniemi, Partanen 2010.)

8.4 Kielen ja musiikin merkitys

Neljäntenä piirteenä on kielen ja musiikin merkitys. Kielessä merkitys viittaa siihen, miten sanat ja lauseet heijastavat todellisuutta ja miten kuulija tekee päätelmiä kuulemastaan viestistä. Musiikilla ei ole vastaavaa viittauksellisuutta kuin kielessä, mutta musiikilla voi kuitenkin olla useita erilaisia merkityksiä, jotka riippuvat kuulijasta, kuten jonkun musiikkikatkelman kuuleminen voi herättää kuulijassa kokemuksen omasta identiteetistä tai kulttuuri-identiteetistä, miellehtymisiä omaan elämänhistoriaan, visuaalisia mielikuvia, kokemuksia liikkeestä, tunnekokemuksen, käsityksen sen välittämästä tunnetilasta ja odotuksen siitä, miten musiikkikatkelman melodia jatkuu. (Tervaniemi, Partanen 2010.)

8.5 Emootiot

Viidentenä piirteenä ovat emootiot. Tunteiden välittämisessä puheella ja musiikilla on tärkeä merkitys. Kuulija kykenee arvioimaan mistä perustunteista (ilo, suru, viha, pelko, hellyys) on kysymys, kun puhuja tai musiikin esittäjä pyrkii ilmaisemaan tunnetilaa. Samoin perustunteita välitetään sekä puheessa että musiikissa, kuten vihaa nopealla tempolla ja suurella äänenvoimakkuudella. Yhteenvedona puheen ja musiikin rakenteellisiin piirteisiin voidaan todeta, että musiikki eroaa puheesta rakenteellisesti, mutta niiden havaitsemisen taustalla ovat samanlaiset oppimismekanismat. (Tervaniemi, Partanen 2010.)

Musiikki ja puhe ovat ihmisen tuottamia akustisia tapahtumia. Erona on, että kielikyky on kaikille yhteistä, mutta musiikki puolestaan ei ole kaikille kuuluvaa. Musiikkiin ei välttämättä sitouduta samalla tavalla kuin kielenkäyttöön. Maailmaa ilman musiikkia olisi köyhempi, mutta maailmaa ilman kieltä olisi vaikea kuvitella. Ne muistuttavat toisiaan, koska molemmissa on painonvaihtelu, rytmiikka ja musiikissa eri tasoja, kuten rytmi, melodia ja sointurakenne. Puheeseen kuuluu tavu, painotus, äänen korkeus ja itse äänteiden muodostamat rakenteet. Musiikin melodiaa voisi puheessa vastata äänensävyyn vaihtelu, siirtyminen äänestä toiseen. Yksi tärkeä ero puheella ja musiikilla kuitenkin on se, että musiikista puuttuu kieleen kuuluva sisältö, täsmällinen merkitys. Musiikissa ei voi esittää täsmällisiä väitteitä tai kiistää jotakin eikä siinä myöskin ole kieltolauseita eikä siihen kuulu minkäänlaista käsite- tai rakennetta vaan siinä on muoto, joka kytkeytyy tunteisiimme ja asenteisiimme, mutta ei käsitteisiin ja käsitteelliseen ajatteluun. Siksi se erottaa luonnollisen

kielen muista ihmisen toiminnoista, kuten musiikin esittämisestä. (Reime 2007 www.lausti.com.)

9 Kielen kehitys ja musiikki

Musiikki jäljittelee kielen ääntä ja tarjoaa samalla uutta sanastoa. Musiikki on erittäin tärkeää kehitettäessä puheen ja kielen taitoja. Musiikki ja laulu aktivoivat toimintaa, kannustaa uuden oppimiseen ja auttaa muistin prosesseihin. Laulaminen ja oppiminen edistävät oppimista ja kielitaidon kehittämistä. Melodinen toisto auttaa lapsia muistamaan sanoja ja perustietoa sanaluokista ja kielessä ja musiikissa on samanlainen rytmi. Rytmisestä musiikista on hyötyä kielen ja puheen oppimiseen. (Harper www.morguefile.com.)

Miksi musiikki sitten tukee kielen kehitystä? Musiikilla on sama rakenne ja säännöt kuin kielessä. Sen avulla voidaan tarjota mahdollisuus oppia uusia sanoja ja käsitteitä toiston kautta, jolloin myös parannetaan lapsen kielitaitoa, musiikki motivoi lapsia keskusteluun, musiikin rytmi ja melodia kehittävät lapsen kuulomuistia ja kuulonerottelukykyä, jolloin lapsi oppii myös uusia sanoja sekä kuuntelutaitoa. Se tukee fyysistä kehitystä ja koordinoitukykyä sekä emotionaalista kehitystä. Musiikillinen osallistumisen tiedetään lisäävän itsetuntoa ja luottamusta. Se vaikuttaa myös positiivisesti kielen aksenttiin, muistiin, kielioppiin, mielialan hyödyntämiseen ja motivaatioon. (Bolton: 2008, Stansell: 2005 www.morguefile.com.)

9.1 Kuinka rohkaista puhetta musiikin avulla

Musiikin avulla voidaan parantaa puheen ja kielen kehitystä sekä sen avulla lapsi saadaan kuuntelemaan, mikä auttaa puheen kehitystä, koska musiikki keskittyy intonaatioon ja rytmiin, joita myös käytämme puhuessamme ja puhumaan oppiminen edellyttää tavutietoisuutta. Vasen aivopuolisko aistii musiikin rytmin sekä sävelten keston ja ajallisen järjestyksen. Oikealla puolella tasapainottuu musiikin, sävelkorkeuden ja sävyjen aistiminen. (Gardner: 1983 www.morguefile.com.)

Säveltäjä-pedagogi Soile Perkiön mukaan rytmi on avain lapsen sanalliseen arkkuun. Kielellinen hahmottaminen edellyttää rytmittämistaitoa, jonka musiikki tarjoaa. Kun lapsi nousee pystyyn ja alkaa hytkytellä itseään rytmisesti, avautuvat kanavat puheen kehittymiselle. Laulu on puhumista pitkillä sanoilla. Hän siteeraa aivotutkija Matti Bergströmiä, jonka mukaan musiikki on haitallista silloin, kun se on liian voimakasta, sitä on liian paljon ja sen on hyvin metallisävyistä. (pilttipiiri.fi.)

Lauluilla ja laululeikeillä on tärkeä osuus kielellisessä kehityksessä. Laulamisen avulla sanavarastoa voidaan siis laajentaa. Rytmi ja melodia kehittävät kuulomuistia ja kuulonerottelukykyä. Näitä taitoja lapsi tarvitsee oppiakseen sanoja tarkasti. (Vantaan kaupungin paino 10/2009.)

Alle kolmevuotiaat eivät välttämättä pidä yhteislaulusta, koska he laulavat omien kokemustensa kautta, mutta kolmevuotiaat oppivat jo lähes kokonaisen laulun ja osallistuvat mielellään laululeikkeihin. Päiväkodin yhteiset lauluhetket ovat tärkeitä lapsen kehitykselle ryhmäkohtaisten musiikkikasvatustilanteiden lisäksi, koska ne luovat positiivista ilmapiiriä, lapset voivat olla vuorovaikutuksessa muiden ryhmien lasten kanssa ja näin mahdollistetaan yhteisöllisyyttä. (Nurmilaakso 2011:66).

9.2 Riimit ja lorut

Lorut ja runot tuovat lapsen ja aikuisen yhteisiin hetkiin kielen leikkivän ja kuvallisen ulottuvuuden. Tärkeitä ne ovat esikielellisellä kaudella että verbaalisen kielen kehityksen eri vaiheissa. Runoissa ja loruissa korostuvat ne kielen ulottuvuudet, jotka ovat pienelle lapselle usein verbaalisen viestin sisältöä tärkeämpiä, kuten rytmi, sävy, toistorakenteet ja auditiivisesti kiinnostavat äänneyhdistelmät. Esimerkiksi ajan ja samanaikaisuuden käsitteet, joihin runon idea perustuu, ovat kaksivuotiaalle vaativia, mutta toistuvat lauserakenteet, riimit sekä ääneen lukijan rytmi ja eläytyminen tekevät merkittävän kokemuksen sekä lapselle että aikuiselle. Parrallellismi eli toisto näkyy erityisesti loruissa. Lorun äänteellinen toisto, säetoisto sekä monesti näkyvä semanttinen, kuten ilmauksen merkityksen toisto, tukevat lapsen kielen oppimista. Runous muistuttaa niitä tapoja, joilla lapsi tuottaa kieltä, kuten jäljittelemällä, kokeilemalla ja tuottamalla uusia yhdistelmiä analogioiden eli samankaltaisuuksien avulla. Perinteisissä loruissa puhutellaan lasta, hänen varpaillaan ja sormillaan leikitellään ja hänelle voidaan kohdistaa kysymyksiä, esimerkiksi ketjurunoissa. Lorut voivat olla myös syliriimejä, jotka edellyttävät läheistä kontaktia aikuisen ja lapsen välillä. Lorut viihdyttävät lasta, mutta ne myös tukevat kehon hahmottamista ja kielen oppimista. Leikin kautta loru luo yhdessäolotilanteessa yhteyden fyysisen kokemuksen, musiikillisen ja kielellisen kokemuksen välille. (Karppinen, Puurula, Ruokonen 2001: 69.)

Musiikkitoiminnassa lapsen kielelliset taidot kehittyvät monien työtapojen ja toimintojen kautta. Vauvojen alkavaa äänentuottoa rohkaistaan. Lorujen ja laulujen monipuolisen käytön myötä lasten sanavarasto kasvaa ja merkityksen hahmottaminen helpottuu. Loruissa esiintyvien sanojen rytmisessä lausumisen ja taputtamisen kautta lapsi oppii tavuttamaan sanoja ja hahmottamaan niiden osia, kuten moot-to-ri-pyö-rä, len-to-ko-ne. Erilaisten leikkien avulla voidaan harjoitella kieliopillisia asioita, esimerkiksi kysymysten muodostamista ja aikamuotoja. Puheen tuottamisen motorisia vaikeuksia ehkäistään aikaisessa vaiheessa leikkillisten ääntöelinten aktivoivien artikulaatioharjoitusten kautta. (Ikonen 2001:135.)

Iloinen auto

li, huusi auto,
 olen iloinen,
 vaikka ajajani onkin satakiloinen,
 hän harrastaa jumppaa
 ja kunnolla pumppaa
 kaasua ja jarrua,
 kytkintä käyttää,
 vilkkua näyttää,
 rattia kääntää,
 vaihdetta vääntää,
 siis kunnon autojumppaa

Kirsi Kunnas

9.3 Varhaiskasvattajan merkitys kielen kehityksen tukemisessa

”Pienten lasten pedagogiikka on äärimmäisen vaativaa. Se edellyttää aktiivista havainnointia ja läsnäoloa, kykyä tunnistaa lasten kehityksellisiä tarpeita ja kykyä työskennellä ns. lapsenlähekehityksen vyöhykkeellä sekä kykyä rajata ”tilaa”, jonka sisällä lapsi voi omaehtoisesti ja turvallisesti toimia.”

Leena Tahkokallio

(Karppinen 2001:8.)

Lapsen kielen omaksumisessa aikuisella on tärkeä ja keskeinen rooli. Aikuinen usein muuttaa kielellistä ilmaisuun kommunikoidessaan lasten kanssa. Äänenpainot ja -sävyt ovat erilaiset kuin aikuisten keskinäisessä kommunikoinnissa. Samoin liikehdintä on laaja-alaisempaa, koska aikuinen haluaa läheisyyteen pienten lasten kanssa. Puheen yksinkertaistaminen auttaa lasta jäsentämään kuulemaansa kieltä. Lapsi ymmärtää kuitenkin kieltä enemmän kuin pystyy tuottamaan, jonka vuoksi aikuisen olisi lapsen kasvaessa monipuolistettava kielenkäyttöään ja tarjota uusia malleja kieltä opettelevalle lapselle. (Siiskonen, Aro, Ahonen, Ketonen 2003: 54.)

Kommunikaatio aikuisen ja lapsen kehityksen varhaisvaiheessa ei ole ainoastaan kielellistä vaan se on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa eleillä ja ilmeillä (nonverbaaliset keinot) on keskeinen merkitys. Tutkimukset, jossa kielenomaksumistapahtuma on osana jokapäiväistä toimintaa on havaittu, että miten erilaisia itse vuorovaikutusrakenteet ovat erilaisissa toimintatilanteissa. Tulokset osoittavatkin, että aikuisen lapselle suuntaama puhe varioi tilanteesta toiseen. Erilaiset toimintatilanteet ovat tärkeitä lapsen kielen ja muunkin kehityksen kannalta, koska ne tarjoavat lapselle erilaisia kokemuksia ja asettavat erilaisia vaatimuksia kommunikaatiolle. Muutokset kielenkäytössä motivoituvat enemmänkin toiminnan ja kommunikaation kuin ohjaamistavoitteiden pohjalta. Tämän osoittavat toimintatilanteet, jotka ovat kiinni aikuisen puheen määrästä ja laadusta sekä vuorovaikutuksesta. Tietoisesti aikuinen ei pyri tuottamaan hyvää kielellistä mallia tai edistämään lapsen sanavarastoa tai kielen rakenteen kehitystä vaan aikuiset muokkaavat puhettaan ja säätelevät vuorovaikutusta saadakseen esimerkiksi lapsen syömään. (Nieminen, Kiviaho, Pirilä 1990: 51 - 60.)

Kasvattajan olisi hyvä omassa kasvattajan roolissaan tuntea pääpiirteittäin lapsen kehitys, jotta hän voisi kasvattajana ottaa huomioon lapsen tarpeet ja toiveet sekä voi tukea lasta monipuoliseen vuorovaikutukseen. Jos aikuinen vaatii itseltään täydellistä suoritusta, hän helposti vaatii sitä myös lapsilta. Aikuisen tulisi muistaa, että tekeminen on tärkeämpää kuin suorittaminen. Aikuisen tulisi itse nauttia tekemisestä ja leikkimisestä, osata uskaltaa heittäytyä estottomasti välittämättä muiden sanomisista. Luottaa omaan osaamiseensa ja ammattitaitoonsa. (Ollaranta, Simojoki 1989: 125 - 146.)

Perusturvallisuus syntyy ja kehittyy säännöllisestä päivärytmistä ja perustarpeiden tyydyttämisestä. Tärkeää ovat siis toistuvat tilanteet. Lapsi oppii muistamaan ja tunnistamaan toistuvat tapahtumat ja hän myös pitää siitä, että joka päivä asiat toistuvat samalla tavalla. (Ollaranta, Simojoki 1989: 125 - 146.)

Lapsen tulisi saada kokeilla, tunnustella, kosketella, maistella esineitä, koska näin lapsi voi kokea esineiden keksimisen vaiheen, mikä puolestaan edeltää kielellistä kehittymistä. Lapsi voi oppia tuntemaan esineen nimen vasta sen jälkeen, kun hän aistiensa avulla oppinut tuntemaan esineen. Tämä vaihe voi olla haastavaa kasvattajalle, mutta lapselle tarpeellinen. Tätä vaihetta voi helpottaa järjestämällä tilat mahdollisimman turvalliseksi, jossa esineet ovat pienelle lapselle sopivia kokeilemiseen. Tällöin voidaan välttää myös kieltoja ja rangaistuksia, joilla saadaan vain menettämään lapsen mielenkiinto ja luontainen uteliaisuus, jotka puolestaan ovat älyllisen kehityksen edellytys. Aikuisen tulisi myös antaa lapselle mahdollisuus liikkumiseen. Yritysten ja erehdyksen kautta lapsi oppii löytämään luonnolliset rajoitukset. vaaratilanteet voidaan pyrkiä eliminoimaan mahdollisimman vähäisiksi. Liika liikkumisen rajoittaminen lisää ärtyisyyttä sekä turhia ristiriitatilanteita lapsen ja aikuisen

välille. Samaan aikaan, kun lapsi tutkii ja kokeilee ympäristöään kehittyä voimakas minä itse vaihe. Jokainen lapsi on yksilönsä ja näin ollen reagoi yksilöllisesti pettymyksiin ja rajoituksiin. Aikuisen tehtävänä on tällöin olla päättäväinen, joustava ja johdonmukainen, huumorintajua unohtamatta. Aikuisen tehtävä on auttaa lasta hallitsemaan itseään ja halujaan. (Ollaranta, Simojoki 1989:125 -146.)

Lapsen itsehallinta on riippuvainen aikuisen hyväksymisestä ja paheksumisesta. Tämän vuoksi lapsi tarvitsee tuntea olevansa hyväksytty, vaikka olisikin välillä hankala.

Lapsella ei ole luonnostaan motiiveja hallita ja hillitä halujaan ja mielialojaan vaan hän saa vaikuttimet aikuisilta. (Ollaranta, Simojoki 1989: 125 - 146.)

Puheen oppimiselle on suuri merkitys mielialojen ja erilaisten halujen, tunteiden hallintaan. Puhumaan oppimisen avulla lapsi alkaa vähitellen hallita omia ylläkköitä ja se mahdollistaa lapsen sisäistämään kuulemansa sanalliset kiellot ja käyttää niitä itsensä hallitsemiseen. Lapsella on oikeus ilmaista tunteitaan, mutta oikeus jonkin tunteen tuntemiseen ei ole sama asia kuin oikeus ja vapaus purkaa sitä toisiin ihmisiin. Aikuisella on tärkeä tehtävä ja rooli. Hänen tulisi rohkaista, hillitä ja ennen kaikkea kuunnella. Jos aikuinen on kiireinen, ahdistunut lapsi harvoin uskaltaa puhua mitään tällaiselle aikuiselle, jolla ei ole aikaa. Erilaiset leikit mahdollistavat auttavat lasta purkamaan ja ilmaisemaan tunteitaan. Musiikilla on tärkeä merkitys tunteiden ilmaisemiseen. Laululeikit, joissa voidaan ottaa kädestä kiinni ketä tahansa auttavat hyväksymään ja sietämään, koska ilmeillä, hymyllä ja kosketuksella opitaan hyväksymään toisia ihmisiä, ei pelkästään aivoilla ja korvilla. Kasvattajalta voidaan edellyttää perusominaisuuksia esimerkiksi ennakkoluulottomuutta, huumorintajua, mutta hän kasvaa jatkuvasti eli hyvä kasvattaja ei ole koskaan valmis. (Ollaranta, Simojoki 1989: 125-146.)

Kasvattajan työ on moni-ilmeistä, minkä vuoksi se on rikasta ja haastavaa. Jokainen lapsi tulisi ottaa huomioon yksilönä huomioimaan jokaisen tarpeet, hyväksymään sellaisena kun hän on, omana itsenään. Ryhmän tarpeet tulisi myös kyetä ottamaan huomioon. Toimintaa tulee suunnitella, mikä on tärkeää työssä, jotta työn sujuminen olisi selkeää, johdonmukaista ryhmässä. Jos aikuinen on varma ja tietoinen tekemisistään sujuu toimintakin mutkattomasti ja lapset tuntevat olonsa

turvalliseksi. Aikuisen tulisi luottaa omiin taitoihinsa ja työskennellä omalla persoonallaan muistaen kuitenkin oman ammatillisuutensa kasvattajana. Jos toiminta on hyvin suunniteltu toimivaksi kokonaisuudeksi, jossa on väljyyttä mahdollisille toiminnan muutoksille, yhdessäololle, kyetään luomaan kiireetön ilmapiiri, jossa aikuinen on läsnä ja ohjailee toimintaa. Hyvässä vuorovaikutussuhteessa aikuisen ei tarvitse määräillä ketään. Kasvattajat tietävät, että lapsi oppii puhumaan kuulemalla ja matkimalla. Sen vuoksi lapselle tulisi puhua selvästi, yksinkertaisesti samoja sanoja toistaen. Laulamaan oppiminen tapahtuu samalla

tavalla. Siksi aikuisen tulisi miettiä mitä ja miten lasten kanssa laulamme. Usein aikuinen voi luulla, että pienet lapset kyllästyvät samojen laulujen ja lorujen kuulemiseen.

Todellisuudessa lapset nimenomaan pitävät samojen asioiden toistamisesta. Hauskat lorut ja hokemat kiehtovat ja innostavat lapsia. Puhumaan oppiessaan he oppivat niitä ulkoa ja samalla oppivat tekemään omia lörpöttelyjä. Kun lapsi on opettelemassa puhumaan, hänen pitäisi saada kokeilla ja maistella kieltä, puheen sointia ja sanoja. (Ollaranta, Simojoki 1989: 125 - 146.)

Eri vuodenaikoihin liittyviä teemoja tulisi hyödyntää, koska lapset kasvavat vuodenaikoina ja kykenevät toteuttamaan eri tavoin eri-ikäisinä ja niihin liittyä tuttu tunnelma. Lorujen käyttö on oiva tapa tukea myös kielellisistä häiriöistä kärsiviä lapsia, koska rytmitajulla ja kielen sekä puhehäiriön välillä on todettu olevan voimakas yhteys. Lorujen säännöllisellä ja runsaalla käytöllä voidaan ennaltaehkäistä luku- ja kirjoitushäiriöitä. (Ollaranta, Simojoki 1989: 125 - 146.)

Kun aikuinen yhdistää puheeseen ja lauluun liikkeitä syntyy musiikin ja sen elementtien kanssa intensiivinen, symbioottinen vuorovaikutussuhde. Perushoidolliset toiminnot, toistuvat laulut ja lorut luovat pohjan lapsen minuuden ja perusturvallisuuden synnylle. Tällainen esiemotionaalinen merkitystaso musiikillisen kehityksen perusta, joka on jo synnynnäisesti ihmisellä olemassa. (Nurmilaakso, Välimäki 2011: 63 -66.)

Kehittyvä kieli on viestinnän väline lapselle. Tunne kielellisestä minästä kehittyy lapselle 16-18 kuukauden iässä. Lapsi liikkuu mielellään musiikin tahdissa. Liikkuminen on luontaista lapselle. Toistaminen on tärkeää koskien lauluja, loruja ja leikkimistä. Tällä tavoin lapsi oppii kuuntelemaan tietoisesti, havainnoimaan, tunnistamaan erilaisia ääniä ja musiikkia. (Nurmilaakso, Välimäki 2011: 63 - 66.)

18-24 kuukauden iässä lapsi voi puhua muutaman sanan lauseita, mutta laulaa jo kokonaisen laulun säkeen. Tärkeää on laulattaa yksinkertaisia ja lyhyitä lauluja, jolloin lapsi oppii toistamaan niitä. Samoin on hyvä, että aikuinen laulaa lapselle eri tilanteisiin sopivia lauluja. Lapsi oppii laulamaan vain aikuisen laulun perustalta. Hän joko matkii aikuista tai prosessoii sitä. (Nurmilaakso, Välimäki 2011: 63 - 66,)

Spontaanista laulamista esiintyy yleensä 18 kuukauden ikäisenä. Se ei sisällä sanoja, vaikka lapsi puhuisikin jo. Yli kaksi vuotiaan lapsi laulaa lauluja, jotka ovat melodisesti pieniliikkeisiä ja rytmisesti yksinkertaisia toistoja lauluille. Samaan aikaan lapsi oppii jäljittelemään lauluja ja liittämään niitä spontaneihin lauluihin. Toistaminen on tärkeää. Alle kolmevuotiaat eivät välttämättä pidä yhteislaulusta, koska he laulavat omien kokemustensa kautta. Kolmevuotiaat

oppivat jo lähes kokonaisen laulun ja osallistuvat mielellään laululeikkeihin. (Nurmilaakso, Välimäki 2011: 63 - 66.)

Aikuisen laulu edistää myös spontaanien laulujen syntymistä, että lapsi itse keksii lauluja eli spontaaninen laulu edellyttää tietoa melodisista malleista, erilaisista melodian mahdollisuuksista ja lainalaisuuksista. Todennäköisesti laulun tuottaminen on pienen lapsen tiedostamatonta toimintaa, sisäisen ja ulkoisen interaktiota ja ruumiillista kokemusta. Jos pienen lapsen laulua tarkastellaan improvisaatioina, voidaan sitä verrata John A. Slobodarvin mukaan spontaaniin puheeseen, koska alle kouluikäinen ei vielä tunne kielioppia, mutta kykenee kuitenkin omaksumiensa mallien ja kokemusten perusteella muodostamaan lauseita. Spontaani laulu edellyttää lapselta melodiarytmisen materiaalin käsittelytaitoa ja oppimista. Spontaania laulamista on esimerkiksi lapsen laulu leikkiessään. Se ei ole tietoista toimintaa. Lauluun ja laulamiseen liittyy enkulturaatioprosessi eli jokainen yksilö oppii vähitellen oman kulttuurinsa. Jos se liittyy musiikillisen käyttäytymisen oppimiseen, ovat sosiaalinen oppiminen, kasvatus ja koulutus olennaisia tekijöitä. Enkulturoitumisen tuloksena syntyneet kehityksen muutokset ovat harjaantumisen muutoksista tuloksena syntyneet. Kun lapsi oppii spontaania laulamista aikuisilta, opitun mallin laulaa voidaan vaikuttaa oppimiseen. Jokaisen kasvattajan tulisi pohtia omia kasvatustehtäviään, mikä on sen tarkoitus, tavoite ja päämäärä. Aikuisen tulisi oivaltaa, että lapsi oppii ympäristöstään. Enkulturaatio käsittää oppimisprosessin. Jotta aikuinen voi tukea lasta kasvamaan musiikillisen kulttuurin omaksumiseen, olisi hänen ymmärrettävä oppimisen prosessin eri vaiheet. Tavoitteet alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä ei tulisi olla liian korkeat, koska lapsi oppii lauluja oman kehityskaaren mukaisesti. Kasvattajan tulisi kiinnittää huomiota lapsen oppimisen eri vaiheisiin ja tuettava niitä erilaisilla toiminnoilla. (Fredrikson 1994: 58 - 71.)

9.3.1 Musiikkitoimintojen erilaiset mallit

Pieni lapsi kuuntelee ja havainnoi musiikkia muokatakseen äänellisen tiedon mielekkääksi kokonaisuudeksi. Päiväkodissa musiikkitoiminnot voidaan jakaa perushoitotilanteissa, toimintatuokioissa ja vapaissa leikkituokioissa tapahtuviin musiikkituokioihin. Tällaisissa tuokioissa esiintyy vuorovaikutustilanteita niin lasten kuin aikuisen välillä. Ne voivat olla tavoitteellisia monipuolisia tuokioita, jossa käytetään eri elementtejä apuna, kuten soittimia. Tärkein musiikkikasvatuksellinen hetki pienten lasten kanssa ovat perushoitotilanteet. Tällaisissa tilanteissa korostuu kasvattajan taidot, kuinka hän käyttää persoonaansa, organisoi, kestää paineen. Näitä tilanteita kasvattajan tulisi käyttää hyväkseen. Tällainen nonverbaali, musiikillisia aineksia sisältävä vuorovaikutuksellinen hetki voi olla ensiarvoisen tärkeää lapsen kehitykselle. Daniel L. Stern korostaa lapsen subjektiivisten kokemusten merkitystä lapsen itsetunnon. Tämän vuoksi aikuisen rooli on tärkeä, koska hän voi omalla käyttäytymisellään vahvistaa kokemusta. (Fredrikson 1994: 58 - 84.)

Aikuisen tulisi tukea lasta kaikin tavoin sekä arkipäivän tilanteissa että yhteisissä lukuhetkissä, koska kielestä nauttiminen on pienen lapsen etuoikeus. Pysähtyminen kuuntelemaan ja kokeilemaan kielen mahdollisuuksia lapsen kanssa voi avata aikuisellekin taas uuden väylän oman äidinkielen loputtomiin ilmaisumahdollisuuksiin. (Karppinen, Puurula, Ruokonen 2001: 71.)

10 Opinnäytetyön toteutus

10.1 Tutkimuskysymys

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä Vantaalla sijaitsevan päiväkodin alle kolmevuotiaiden lasten kanssa työskentelevien varhaiskasvattajien tietoutta musiikin merkityksestä lapsen kielen kehitykselle ja näin parantaa kielellisen ja ilmaisullisen vuorovaikutuksen laatua päiväkodissa sekä innostaa henkilöstöä luomaan suotuisa kielellinen kehitysympäristö musiikillisten menetelmien avulla sekä huomioimaan että tiedostamaan arkisten tilanteiden hyödyntämien musiikin avulla 1-3- vuotiaan lapsen kielen kehittämiseksi. Varsinainen tutkimuskysymys on miten musiikillisilla menetelmillä voidaan tukea 1-3-vuotiaan lapsen kielen ja puheen kehitystä.

Tähän kysymykseen hain vastausta teoreettisesta viitekehyksestä sekä teemahaastattelujen kautta saadun aineiston analyysin avulla.

10.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on laadullinen. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen, johon sisältyy ajatus, että todellisuus on moninainen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, suositaan ihmisiä tiedon keruu- menetelmänä ja aineiston hankinnassa käytetään laadullista metodologiaa, kuten teemahaastattelua.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä.

(Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2009: 161 - 164.)

Laadulliset eli kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät eroavat monella tavoin kvantitatiivisista tutkimusmenetelmistä, vaikka ne eivät olekaan toisilleen vastakkaisia tutkimusotteita. Voidaan ajatella kysymystä jatkumosta, jonka toiseen päähän voidaan kuvitella vaikkapa lomaketutkimus tilastollisine menetelmineen ja toiseen päähän esimerkiksi elämäkertahaastattelu laadullisine analyyseineen. Tärkeätä on huomioida, että nämä eri tutkimusotteet palvelevat erilaisia tutkimustarkoituksia. Päämääränä on usein tutkittavien henkilöiden oman näkökulman tai omien kokemusten esille tuominen. Laadullisen

tutkimuksen tarkoitus ei ole pyrkiä selittämään laajasti kattavaa kuva jonkin ilmiön esiintymisestä. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita jonkin ilmiön mahdollisista syistä ja niihin liittyvistä tulkinnoista. Laadullinen tutkimus on pääosin induktiivista tutkimusta. Induktiivisella päättelyllä tarkoitetaan päättelyä, jossa edetään yksittäistapauksista yleistykseen, eli tutkimuksen aineiston avulla päädytään johonkin yleistävään havaintoon. Laadullisen tutkimuksen yksi tunnusmerkki on siis tietty aineistolähtöisyys: mitään vaihtoehtoja ei rajata ennakolta pois vaan tutkittavasta ilmiöstä pyritään saamaan aineiston keruuvaiheessa mahdollisimman rikas kuva. Tähän pyritään usein siten, että sovelletaan useita eri aineiston keruumenetelmiä, kuten havainnointia tai haastatteluja, kirjoja ja lehtiä. Laadullisessa tutkimuksessa on myös erilaisia analyysimenetelmiä. Ne vaihtelevat sen mukaan, millainen taustanäkökulma tai teoreettinen orientaatio tutkimuksen tekijällä on. Kvalitatiiviset analyysimenetelmät eroavat kvantitatiivisista siinä, että analysointi on tutkijan ajattelun tulosta eikä tilastomatematiikan avulla tuotettua. Tutkija itse on laadullisessa tutkimuksessa tärkein työväline. (Hirsijärvi, Huttunen 2001: 201 - 204.)

Analysointi voi olla ilmiön oleellisten piirteiden vangitsemista, yhteisten kokemusten tai merkitysten etsimistä, erilaisuuksien kuvausta. Tuloksin avulla pyritään tuomaan esille tutkittavasta ilmiöstä tai tutkittavista henkilöistä jotain sellaista, mikä lisää ymmärrystämme kyseessä olevasta aiheesta. Laadullisen tutkimuksen olennaisia piirteitä ovat muun muassa aineiston kuvaus, jolla pyritään suorilla lainauksilla ilmaisemaan ihmisten henkilökohtaisia näkökulmia ja kokemuksia ja tutkija pyrkii suoraan ja välittömään kontaktiin niiden ihmisten, tilanteiden ja ilmiöiden kanssa, joita hän tutkii; tutkijan henkilökohtaiset tuntemukset, kokemukset ja havainnot ovat tärkeä osa tutkimusta ja oleellista ilmiön ymmärtämisessä. (Hirsijärvi, Huttunen 2001: 201 - 204.)

10.3 Aineiston keruu

Teemoittamisessa on kyse aineiston pelkistämisestä etsimällä tekstin olennaisimmat asiat. Teemojen avulla pyritään tavoittamaan tekstin merkityksen antojen ydin. Teemat liittyvät siis tekstin sisältöön eivätkä sen yksittäisiin kohtiin. (Aaltola, Valli 2007: 55.)

Haastattelu on käytetyimpiä tiedonkeruumenetelmiä. Haastattelujen etuna on muun muassa selvittää vastauksia ja syventää saatavia tietoja.

Puolistrukturoidussa haastatteluissa kysymykset ovat kaikille samat, mutta vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin.

Teemahaastattelu-nimellä on se etu, että se ei sido haastattelua tiettyyn leiriin

kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen, eikä se ota kantaa haastattelukertojen määrästä tai

siihen miten ”syvälle” aiheen käsittelyssä mennään. Tässä haastattelussa on kaikkein oleellisinta, nimittäin sen, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Tämä vapauttaa pääosin haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tulkittavien äänen kuuluviin. (Hirsijärvi, Hurme 2009: 34 – 49.)

Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelu on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitumenetelmä siksi, että haastattelun aspekti, haastattelun aihepiirit, teema-alueet, on kaikille sama. Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle lomakehaastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta se ei ole täysin vapaa niin kuin syvähaastattelu. Haastattelua voidaan luonnehtia kahden ihmisen väliseksi viestinnäksi, joka perustuu kielen käyttöön. Haastattelussa vuorovaikutus koostuu ihmisten sanoista ja niiden kielellisestä merkityksestä ja tulkinnasta. Haastatteluun osallistuvat yksilöt voidaan nähdä sanomien lähettäjinä ja vastaanottajina. (Hirsijärvi, Hurme 2009: 34 – 49.)

Opinnäytetyötäni työstäessäni tarkoituksena oli haastatella yksiköiden tiimejä ryhmahaastatteluna. Käytännössä se ei kuitenkaan ollut mahdollista aivan käytännönjärjestelyistä johtuen, kuten saaminen haastateltavat samaan aikaan haastatteluun. Tämän vuoksi päädyin yksilöhaastatteluun. Haastattelin työntekijöitä, jotka ovat työskennelleet tai työskentelevät edelleen 1-3-vuotiaiden lasten kanssa, koska opinnäytetyön tarkoituksena oli käsitellä tämän ikäryhmän kielellistä kehitystä musiikillisten menetelmien avulla. Haastatteluun osallistui neljää työntekijää. Laadin haastatteluja varten haastattelurungon (liite 1), jonka myös annoin haastateltaville etukäteen luettavaksi. Teemat nousevat teoreettisesta viitekehystä. Valitsin teemat, koska näiden avulla uskoin saavani vastauksen tutkimuskysymykseeni.

Haastattelurunko käsitteli seuraavia teemoja:

1. Musiikki
2. Varhaiskasvattaja
3. Kasvatusympäristö

Koska kyseessä on teemahaastattelu aineisto, on ensimmäisenä tehtävänä järjestää aineisto teemoittain eli poimitaan jokaisesta teemaan liittyvä kohta. Seuraavaksi on varsinainen analyysi. Tällöin voidaan lisätä teoreettisia kytkentöjä ja pohdintoja. Analyysin tehtävä on kuitenkin tiivistää, järjestää ja jäsentää. Tyypillisiä tapoja toimia on tematisointi ja tyypittely. Tematisoinnissa tai teemoittelussa aineisto pyritään ryhmittelemään teemoittain. (Aaltola, Valli 2007: 169.)

Haastattelin neljä Vantaan kaupungin päiväkodin yksiköissä työskenteleviä varhaiskasvattajaa, jotka siis työskentelevät tai ovat työskennelleet 1- 3-vuotiaiden lapsiryhmässä. Kaikki haastateltavat suostuivat vapaaehtoisesti haastatteluun ja olivat motivoituneita yhteistyöhön. Oli ihana huomata, miten innostuneita kaikki haastateltavat olivat. Yksi kuitenkin peruutti osallistumisensa.

Haastattelun alussa kerroin opinnäytetyön tarkoituksen ja tietenkin aiheen.

Haastattelut toteutettiin osittain työpaikalla ja tarvittaessa vastauksia selvennettiin tai täydennettiin vielä puhelinkeskusteluissa tai haastattelua jatkettiin seuraavana päivänä. Heillä kaikilla on pitkä ammatillinen työkokemus varhaiskasvatuksessa. Osa haastateltavista oli tuttuja aikaisemmilta työvuosiltani ja osa uudempia tuttavuuksia.

Haastattelut toteutettiin siis yksilöhaastatteluina, jolloin jokaisella haastateltavalla oli mahdollisuus tuoda paremmin esille omia ajatuksiaan ja näkemyksiään kuin ryhmähaastattelussa, jossa haastateltavilla ei välttämättä mahdollisuutta tuoda esille kaikkia henkilökohtaisia ajatuksiaan muiden haastateltavien läsnä ollessa sekä käytännössä yksilöhaastattelut olivat helpommin järjestettävissä kuin ryhmähaastattelut. Samoin vastaukset olivat intensiivisempiä ja yksilöllisempiä ja henkilökohtaisempia ajatuksia sekä näkemyksiä sisältäviä. Selkeästi oli hienoa huomata, kuinka haastateltavat todella pohtivat vastauksiaan.

Tällainen haastattelumuoto vei luonnollisesti enemmän aikaa, mutta katsoin sen kuitenkin tarpeelliseksi. Kirjakieltä emme käyttäneet, koska oli luontevampaa keskustella arkikielellä. Keskimäärin haastattelut kestivät noin yhden tunnin.

Haastattelukysymyksiä laatiessa pyrin huomioimaan kysymysten asettelun niin, että haastateltavilla olisi mahdollisuus myös perustella vastauksia ja pohtia niiden merkitystä, vaikka se lisäikin haastetta vastaamiseen, mutta kuitenkin ymmärrettävyyden rajoissa. Kysymykset annoin haastateltaville etukäteen, jotta he voivat tutustua kysymysten sisältöön. Vaikka kysymykset osittain toistivatkin itseään, halusin haastateltavien pohtia aihetta myös eri näkökulmista. Kysymykset olivat kaikille haastateltaville samat. Yksilöhaastattelu mahdollisti sen, että kykenin kirjaamaan asioita samalla paperille äänittämisen lisäksi, jolloin tein samalla päätelmiä ja huomioita vastauksista ja vastaajista. Välillä vastaukset toki rönsyilivät teemojen järjestyksestä huolimatta, mutta se ei haitannut asiaa.

Haastattelu tilanteessa selvensin tarvittaessa lisäkysymyksillä ja johdattelin haastattelua kuitenkin muistaen, että haastateltavien vastaukset lähtivät heiltä itseltään.

Aikataulu ei käytännössä toteutunut aivan suunnitelman mukaisesti, koska käytännön esteet, kuten sairastumiset, hidastivat haastattelujen toteuttamista kokonaisuudessaan sekä toteutus

yksilöhaastatteluna vei käytännössä enemmän aikaa. Kaikesta huolimatta haastattelut saatiin toteutettua hieman aikataulusta jäljessä. Ilmapiiri haastattelujen aikana oli avoin ja mukava, joka ilmiselvästi tuki haastattelujen etenemistä. Haastattelujen tekeminen oli hieno, uusi kokemus myös itselleni. Esille tuli haastattelurungon merkitys. Siihen kannatti paneutua ennen haastatteluja, koska sen pohjalta koko haastattelu toteutettiin.

Tyypillisesti laadullinen aineisto on esimerkiksi tutkijan keräämää haastatteluaineistoa, joka on tavallisesti nauhoitettu ja sitten purettu eli litteroitu kokonaan tai osittain puhutusta tekstistä tekstinkäsittelyohjelmalla. (Aaltola, Valli 2007: 111).

Haastattelut litteroin välittömästi, koska ne olivat tuoreessa muistissa ja näin myös helpompi käsitellä. Tähän meni keskimäärin pari päivää per haastattelu. Se oli haastattelun ehkä työläin vaihe, mutta toisaalta mielenkiintoista.

Vastaukset kokonaisuudessaan järjestin niin, että saman kysymyksen vastaukset järjestin teemoittain saman kysymyksen alle ja näin sain selkeän järjestyksen vastauksiin, josta niitä oli helpompi jäsentää ja tehdä havaintoja.

10.4 Aineiston analyysi

Laadullista aineistoa analysoivalla tutkijalla on edessään joukko valintoja, sillä tutkimuksen tekeminen on ennen kaikkea päättämistä isoista ja pienistä kysymyksistä. Valinnoista osa on tehtävä ennen aineiston keräämistä, mutta osa valinnoista liittyy nimenomaan siihen, miten kerättyä aineistoa analysoidaan. Kun aineistoon tartutaan nimenomaan analyysimielessä ne konkretisoituvat, vaikka päätökset on voitu tehdä aiemmin.

Koska kyseessä on teemahaastatteluaineisto, on ensimmäisenä tehtävä järjestää aineisto teemoittain eli poimitaan jokaisesta teemaan liittyvä kohta. Seuraavaksi on varsinainen analyysi. Tällöin voidaan lisätä teoreettisia kytkentöjä ja pohdintoja. Analyysin tehtävänä on kuitenkin tiivistää, jäsentää. Tyypillisiä tapoja on tematisointi ja tyypittely. Tematisoinnissa ja tyypittelystä aineisto pyritään ryhmittelemään teemoittain. (Aaltola, Valli 2007:161 - 169.)

Haastatteluaineiston järjestin teemoittain, koska tutkimusmenetelmäni oli teemahaastattelu. Kysymykset oli laadittu teemoittain, joten vastaukset oli järkevää asetella teemojen mukaisesti.

Seuraavaksi on poimittava tärkeimmät kohdat aineistostaan. Tutkijalla on mahdollisuus analysoida aineistoaan haastateltava kerrallaan tai eräänlaisia tapauskuvauksia. Tässä vaiheessa aineistosta kirjoitetaan auki edellisessä vaiheessa työstettyjen omien analyysien parhaat palat eli kirjoitetaan omin sanoin omat tulkinnot siitä, mitä aineistossa on. Tällöin yhdistetään aineistoesimerkit ja tutkijan ajattelu. (Aaltola, Valli 2007: 178.)

Laadullisen tutkielman yhtenä analyysin pääpiirteenä voi olla päättely, joka voi olla induktiivista tai abduktiivista. Abduktiivisessa päättelyssä tutkijalla on valmiina joitakin teoreettisia johtoideoita, joita hän pyrkii todentamaan aineistonsa avulla. (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2009: 136.) Toisena laadullisen aineiston piirteenä voi olla myös, että aineistolainauksilla ilmaistaan ihmisten henkilökohtaisia näkökulmia ja kokemuksia. Samoin tutkijan henkilökohtaiset havainnot ovat tärkeä osa tutkimusta ja oleellista ilmiön ymmärtämisessä. (Hirsijärvi, Huttunen 2001: 204.)

11 Tutkimuksen tulokset

Käsittelen aineistoa teemoittain, jossa tuon myös haastateltavien ajatuksia ja mielipiteitä esille teemoihin liittyvillä aineistolainauksilla.

Haastatteluissa ilmeni selkeästi varhaiskasvattajien sitoutuneisuus ja vastuu omaan työhönsä.

11.1 Musiikki

Erilaisia musiikillisia toimintoja toteutetaan lähes päivittäin, koska sen katsotaan tukevan lapsen kielellistä kehitystä. Vaikka lapsi ei laulaisi päiväkodissa, hän voi laulaa kotona. Aikuiset huomioivat lasten iän toiminnassa. Musiikkituokiot käsittävät niin laulua, jumppaa, rytmisoittimien käyttöä, musiikin kuuntelua, koska rytmisoittimet tukevat ja rytmittävät hyvin lauluja.

”Lauletaan lauluja ja laululeikkejä, meillä suunnitelmallisesti ma ja pe, suunnittelemattomasti joka, soitetaan soittimilla, talon yhteisillä lauluhetkillä, lapset haluavat kuunnella musiikkia ja tanssia, jumppatuokioilla.”

”Lauletaan, soitetaan, kuunnellaan musiikkia, musiikkiliikuntaa tai tanssia, rytmittelyjä, sanarytmejä.”

”Suunnitellaan laulut ikätasoisesti. Laulut pitää olla riittävän hidastempoisia pienille, jotta pysyvät mukana, lasten mielenkiinnon mukaan valittuja lauluja.”

”Vaikka kahdella sävelellä esimerkiksi lumiukko, rytmikapulat mukaan. Se tehostaa hyvin tilannetta.”

Musiikkia pidettiin yleisesti hyvänä menetelmänä lasten kielen kehityksessä. Tärkeänä pidettiin laulujen valintaa, jotta ne ovat tarpeeksi helppoja, yksinkertaisia ja lyhyitä lapsille, joka innostaa, motivoi lapsia oppimaan sekä toiston merkitystä. Musiikin oli havaittu tukevan sanojen oppimista, jopa ennen kuin lapsi oli oppinut varsinaisia sanoja. Ikätasoon kiinnitetään

huomiota, kun suunnitellaan, mitä lauluja lasten kanssa lauletaan. Vaikkei lapsi ymmärtäisikään, sanavarasto kasvaa.

”Kyllä tukee. Aikuinen vetää lauluhetken. Laulujen pitää olla niinku tarpeeksi helppoja ja yksinkertaisia, lapset laulaa mukana, vaikka lapsi ei laula päiväkodissa voi laulaa myös kotona lauluja. Samat laulut, toistot, että lapsi oppii laulamaan mukana. Selkeästi oon huomannu, että kun lapsi oppii laulamaan mukana, tulee ilo siihen tekemiseen ja samalla sanavarasto lisääntyy. Tärkeätä on, että laulut tarpeeksi lyhyitä. Alle kolmevuotiaat oppivat helposti loruja, rytmitystä siinä ohessa.

” Tukee. Laulut tulee olla valittu ikätasonmukaisesti, pienillä riittävän lyhyitä ja paljon toistoja. Lapset oppivat lyhyet laulut nopeasti ja niitä on hyvä tukea kuvilla. Useat lapset ryhmässäni ovat oppineet laulun sanoja tai ainakin tapailleet niitä, ennen kuin ovat puhuneet yksittäisiä ”kunnon” sanoja. Musiikki vapauttaa lapsia osallistumaan paremmin.”

Laulamista pidettiin hyvänä keinona, mutta välttämättä sanojakaan ei aina tarvita vaan hyräily ja ennen kaikkea rytmi riittävät. Musiikin katsotaan kehittävän keskittymistä ja kuuntelemisen taitoja. Samoin rytmiä pidettiin tärkeänä motorisen ja kielen kehityksen kannalta. Lorujen ja sanarytmien katsottiin innostavan lapsia oppimaan uutta sekä osallistumaan tuokioihin.

”Mielestäni suuri merkitys. Musiikin kuunteleminen kehittää keskittymistä ja kuuntelemisen taitoja. Rytmi ja syke kiinnostaa lasta jo automaattisesti, muistikuvana sikiöaikaisesta elämästä, kun on kuunnellut äidin sydämen sykettä yhdeksän kuukautta. Kehonsoittimilla rytmittäminen kehittää motoriikka ja tämä puolestaan kehittää kielen kehitystä. Laulaminen on myös hyvä keino kielen kehityksen kannalta. Lorut ja sanarytmit tarttuvat myös lapsen mieleen hyvin, toistot lisäävät turvallisuutta ja tutut laulut, lorut innostavat oppimaan lisää ja myös osallistumaan.”

Musiikkia hyödynnetään ja kielen kehitystä edistetään arjentalanteissa, suunnitelluissa lauluhetkissä ikätaso huomioiden. Arkitilanteissa huomioidaan tilanne, kuten nukkumaan mennessä rauhallisempaa musiikkia, wc-tilanteissa laulaminen rauhoittaa lasta, jolloin lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. Samoin odottelutilanteissa, lapsen huomion kiinnittäminen musiikin avulla helpompaa, jolloin turhautuminen vältetään ja juoksutilanteet jäävät pois.

”Pienten ryhmässä hyödynnän tosi paljon arkitilanteissa. Aamulla lasten tullessa laulu käyttöön. Odottelutilanteissa viihdyttämismielessä estetään turhautumistilanteita, kuten pukeutumistilanteissa. Musiikilla saa lapsen kiinnittämään huomion siihen tekemiseen mitä ollaan tekemässä. Silloin saadaan juoksutilanteet pois.”

11.2 Varhaiskasvattaja

Tärkeänä pidettiin aikuisen roolia toiminnassa ja hänen vaikutusmahdollisuuksien hyödyntämistä, koska hänen tehtävänsä on innostaa, rohkaista lasta. Musiikillisten toimintojen katsottiin olevan oiva elementti perushoitotilanteissa, koska lapset ovat pieniä ja perushoitotilanteet ovat päivittäisiä toimintoja. Aikuisella katsottiin olevan mahdollisuus vaikuttaa lapsiin tarjoamalla monipuolisia tilanteita tai tuokioita.

"Varsinkin perushoitotilanteissa, kuten vessatuksessa hyvä apukeino. Silloin kun lapsi nostetaan hoitopöydälle helpottaa. Ilmapiiri luodaan turvalliseksi, jolloin lapsi uskaltaa paremmin ilmaista puhetta."

Aikuisen tulee miettiä toimintoja, miten lasten kanssa toimii. Hän valitsee laulut ja opettaa ne lapsille. Kasvattajan vastuulla on toiminnan suunnittelu ja toteutus. Hänen on huomioitava, minkälaista toimintaa lapsille suunnittelee ja toteuttaa. Hän ohjaa ja opettaa, mutta tarvittaessa kykenee myös improvisoimaan, jotta lapset jaksavat olla hetkessä mukana. Hänellä on vaikutusmahdollisuuksia hyödyntää, jos he ovat tietoisia ja kiinnostuneita aiheesta. Hyvä vuorovaikutus lasten kanssa auttaa lasta oppimaan asioita eikä lasta tule pakottaa vaan hänen tulee antaa rauhassa katsoa ja osallistua mahdollisesti seuraavalla kerralla.

"Pyrin vaikuttamaan laulujen valintaan ja tuokioiden toteutumiseen."

Aikuisen tulisi kohdata lapsi aidosti, olla läsnä oleva aikuinen ja toiminnan tulisi olla aikuisjohtoista, mutta lapsilähtöistä. Aikuinen voi ajatella, että laulut ovat liian helppoja, mutta todellisuudessa ovatkin aivan sopivia ikätason mukaan, joten aikuisen tulisi muistaa kenelle toimintaa suunnittelee. Lapsi oppii lauluja, vaikka ei ymmärtäisikään niiden sisältöä. Lauluja ei välttämättä kannata opettaa heti kokonaisuudessaan vaan osittain. Se ei ole tärkeää, kuka tuokioita vetää tai miten, koska pedagoginen vastuu on kaikilla. Aikuisen tulee kiinnittää huomiota, kuinka lapsille opettaa lauluja.

"Kasvattajan rooli toiminnoissa on suuri. Toiminnot täytyy miettiä ja suunnitella, innostaa lapset osallistumaan. Kasvattajan täytyy olla hyvässä vuorovaikutuksessa lapsiin."

"Pedagoginen vastuu on kaikilla kasvattajilla."

"Kasvattaja innostaa ja rohkaisee lasta osallistumaan musiikkituokioihin, ketään ei saa pakottaa, voi vain katsoa ja tulla myöhemmin tai toisella kerralla mukaan. Kasvattaja"

valitsee laulut ja opettaa lapsille laulun sanat, sanat olisi hyvä lukea selkeästi lapsille ennen uuden laulun alkua.”

Henkilökunnan osaamista ja kehittämistä ylläpidetään koulutusten avulla, mutta musiikkikoulutuksia kaivattaisiin kuitenkin lisää. Toisaalta pidettiin tärkeänä henkilökunnan keskinäistä informaatiota musiikkikoulutusten sisällöistä, jos kaikilla ei ole mahdollisuutta osallistua koulutukseen.

”Koulutuksen avulla, yksikössämme on myös paljon musiikkikoulutuksissa käyneitä henkilöitä, jotka voisivat kertoa meille koulutuksen sadosta.”

11.3 Kasvatusympäristö

Kasvatusympäristöä pidettiin tärkeänä lapsen kielen kehitykselle. Suotuisa kasvatusympäristö pyritään luomaan niin, että ilmapiiri on positiivinen, kannustava, turvallinen, jotta lapsella on mahdollisuus oppia ja hän uskaltaa osallistua toimintaan. Kasvatusympäristön vaikutus huomioidaan niin, että lapsen päivän tulee koostua ilosta ja naurusta, turvallisista mukavista yhdessä olon hetkistä. Tällöin jää voimia myös oppimiseen eikä vain päivästä suoriutumiseen. Tärkeänä tukevana menetelmänä pidettiin kuvien käyttöä.

” Positiivinen ja kannustava ilmapiiri sekä kärsivällisyys antaa lapselle paremman mahdollisuuden oppia. Uskaltaa tulla mukaan.”

”Kasvatusympäristö vaikuttaa paljon kielen kehitykseen. Olen aina ollut sitä mieltä, että lapsi oppii kuin itsestään kun ilmapiiri ja kasvatusympäristö on hyvä eli turvallinen ja strukturoitu. Kun lapsen on hyvä olla, niin hänellä on mahdollisuus oppia. Kun lapsen kanssa ollaan kyllä se kielikin sieltä kehittyy.”

Organisoituja musiikillisia ryhmätilanteiden suomiin vaikutusmahdollisuuksiin pitäisi kiinnittää huomiota, kaikella tekemisellä on tarkoitus, jotta niitä voidaan hyödyntää. Tuokiot tulisi suunnitella hyvin ja monipuolisesti sekä niiden toteutuminen. Talon yhteisten lauluhetkien ja suunniteltujen tuokioiden katsottiin tukevan vaikutusmahdollisuuksia.

” Kiinnittämällä näihin asioihin huomiota, muistamalla että ei ole ihan samantekevää mitä tehdään.”

” Ollaan tietoisia ja kiinnostuneita aiheesta. Voidaan hyödyntää tosi paljon, kun tiedämme nuo vaikutusmahdollisuudet. Suunnittelemme musiikilliset tuokiot hyvin, teemme monipuolisia juttuja musiikin, lorujen mukaan.”

”Talon yhteiset lauluhetket ja suunnitellut tuokiot.”

Huomioitava seikkana ilmeni, että suunnittelussa tulee huomioida pienryhmätoiminta ja sen toteutuksen mahdollisuus, koska vuorovaikutustilanteet ovat parempia ja suotuisampia, kun lapset on jaettu pienryhmiin. Tällöin aikuinen kykenee paremmin huomioimaan lapset ja erityistarpeet. Lapset ovat aktiivisemmin mukana ja uskaltavat itsenäisesti laulaa, jopa yksinään. Yhteiset laulut voivat olla improvisoituja ja lapsi voi olla kontaktissa aikuiseen lähemmin. Aikuisen läsnäolon katsottiin korostuvan pienemmässä ryhmässä toimiessa. Yksilöllisyys ja lasten tarpeet voitiin näin huomioida paremmin.

”Suunnitella pienryhmätoiminta mahdolliseksi toteuttaa. Vuorovaikutustilanteet parempia ja suotuisampi toimintaympäristö”

”Lapsi pääsee paremmin ”iholle” pienemmässä ryhmässä.” Voidaan myös paremmin huomioida erityistarpeita.”

Tutkielman aihetta pidettiin hyödyllisenä ja tarpeellisenä, koska hyvin vähän aikaisempaa tietoa aiheesta on tullut esille. Omaan toimintaan kaivattiin lisää tiedollista varmuutta musiikin merkityksestä. Usein varhaiskasvattajalla on ns. hiljaista tietoa, jota on kertynyt omien kokemusten kautta ja näin ollen asioita pidetään itsestään selvyytenä. Tämän vuoksi tutkielman haluttiin tuovan perustetta omalle tiedolle ja toiminnan pitkäjänteiselle jatkumolle, joka samalla syventää työskentelyn tarkoitusta lasten kanssa. Kiinnostusta herätti nimenomaan millaiset ja miten konkreettisesti musiikilliset menetelmät edistävät ja tukevat kielen kehitystä sekä miten 1-3-vuotiaan lapsen kieli ja puhe kehittyy. Vaikka musiikkia käytetään lähes päivittäin toiminnassa, sen merkitystä ei pohdita syvemmin, koska sen katsotaan olevan luonteva ja toimiva elementti toiminnassa. Kaikki haastateltavat totesivat kuitenkin, että musiikilliset toiminnot ovat tärkeitä kielen kehityksen tukemisessa.

12 Johtopäätökset

Laadullisentutkielman yhtenä analyysin pääpiirteenä voi olla päättely, joka voi olla induktiivista tai abduktiivista. Abduktiivisessa päättelyssä tutkijalla on valmiina joitakin teoreettisia johtoideoita, joita hän pyrkii todentamaan aineistonsa avulla. (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2009: 136.) Analyysiin ja tulkintaan on tuotava mukaan kytkennät teorioihin ja aikaisempiin tutkimuksiin. Tämän vaiheen tarkoituksena on läpikirjoitettu versio työstä. (Aaltola, Valli 2007: 178.)

Opinnäytetyöni tavoitteena oli lisätä päiväkodin henkilöstön alle 3-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevien varhaiskasvattajien tietoutta musiikin merkityksestä lapsen kielen kehitykselle ja näin parantaa kielellisen ja ilmaisullisen vuorovaikutuksen laatua päiväkodissa sekä innostaa luomaan suotuisa kielellinen kehitysympäristö musiikillisten menetelmien avulla 1-3-vuotiaan lapsen kielen kehittämiseksi.

Varhaiskasvatus on kokonaisuus, jossa hoito, kasvatus ja opetus nivoutuvat toisiinsa ja perustuvat vuorovaikutukseen. Valtakunnallinen vasu korostaa kielikäsitteen laaja-alaisuutta eli kieli ymmärretään kaikkena kommunikointina. Varhaiskasvatuksen kielellä ja vuorovaikutuksella on siis keskeinen merkitys. (Korhonen 2010: 45 - 47.)

Aikuisten ja lasten vuorovaikutus ei sisällä pelkästään keskustelua ja puhetta. Vuorovaikutukseen liittyy myös kehon kieli, ilmeet ja eleet. Aikuiset ja lapset käyttäytyvät ja reagoivat omalla persoonallaan eri tilanteissa. Vuorovaikutukseen vaikuttavat kasvatusympäristö, erilaiset arjen tilanteet, toiminnot ja suunnitellut tuokiot. Nämä antavat myös mahdollisuuden ja tilaa aidolle rakentavalle sensitiiviselle vuorovaikutukselle lasten kanssa, jos aikuinen ymmärtää käyttää tilanteet hyväksi.

Varhaiskasvatus perustuu myös aikuisten keskinäiseen toimintaan ja yhteistyöhön. Varhaiskasvatus perustuu myös aikuisten keskinäiseen toimintaan ja yhteistyöhön. (Karila 200: 26.)

Päiväkodissa aikuiset työskentelevät tiimissä, jolloin rakentava vuorovaikutuksellinen, kannustava, avoin, motivoitunut työskentely on tärkeää. Tiimin on sitouduttava yhteisiin sovittuihin tavoitteisiin ja asioihin, jolla on yhteinen toiminta toteutettavana. Kun tämä onnistuu, voidaan toteuttaa tavoitteellista, hyvää varhaiskasvatusta, jossa otetaan huomioon lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi ja näin tukea häntä kehityksessään.

Kasvattajan työ on moni-ilmeistä, minkä vuoksi se on rikasta ja haastavaa. Jokainen lapsi tulisi ottaa huomioon yksilönä huomioimaan jokaisen tarpeet, hyväksymään sellaisena kun hän on, omana itsenään. (Ollaranta, Simojoki 1989: 125-146.) Aikuisen tietoisuus omasta työstään kasvatustehtävästään auttaa sisäistämään ja huomaamaan, kuinka tärkeää erilaiset arjen toiminnot että suunnitellut tuokiot auttavat ja tukevat lapsen kehitystä. Lapsen ja aikuisen keskinäinen lämmin vuorovaikutus on kaikelle lapsen kehitykselle pohja, jonka ympärille voidaan rakentaa tukevia elementtejä.

Perushoidolliset toiminnot, toistuvat laulut ja lorut luovat pohjan lapsen minuuden ja perusturvallisuuden synnylle (Nurmilaakso, Välimäki 2011: 63 - 66.) Kun aikuinen yhdistää puheeseen ja lauluun liikkeitä musiikin ja elementtien kanssa syntyy intensiivinen, symbioottinen vuorovaikutussuhde. Tutkimusten mukaan nimenomaan arkisissa tilanteissa

laulamalla ja loruttamalla, on saatu erinomaisia kokemuksia. Mitkä toiminnot saavat aikaan turvallisuuden tunteen, jotta lapsi kehittyy tasapainoisesti. Toistaminen luo turvallisuutta, sanat, laulut ja lorut auttavat monissa perushoitotilanteissa, kuten pukeutumis- ja riisuutumistilanteissa, nukutettaessa. Aikuisen tulisi luottaa omiin taitoihinsa ja työskennellä omalla persoonallaan muistaen kuitenkin oman ammatillisuutensa kasvattajana. (Ollaranta, Simojoki 1989: 121 - 146.)

Lorun äänteellinen toisto, säetoisto sekä monesti näkyvä semanttinen, kuten ilmauksen merkityksen toisto, tukevat lapsen kielen oppimisessa. Lorut viihdyttävät lasta, mutta ne myös tukevat kehon hahmottamista ja kielen oppimista. (Karppinen, Puurula, Ruokonen 2001: 69.)

Musiikin merkitystä ei voi väheksyä varhaiskasvatuksessa. Musiikin avulla monet arjen turhauttavat, epä mukavat tilanteet helpottuvat ja samalla voidaan tukea lasten kehitystä. Jos aihe on mielenkiintoinen lapselle itselleen, uudet sanatkin on helpompi omaksua. Se motivoi lapsia oppimaan uutta. Tämän vuoksi olisikin hyvä valita helppoja lauluja ja loruja, jotka liittyvät esimerkiksi lapsen omaan elin- tai kokemusympäristöön ja vuoden aikoihin. Esimerkiksi, jos lapsi on päiväkotiin tullessa nähnyt leppäkertun tai jotain hänen mielestä jännittävää ja mielenkiintoista voidaan laulaa aiheeseen liittyviä lauluja. Tärkeintä on suoda lapselle laulamisen ilo, jolloin oppiminenkin onnistuu kuin luonnostaan ja kieli kehittyy.

Kommunikaatio aikuisen ja lapsen kehityksen varhaisvaiheessa ei ole ainoastaan kielellistä vaan se on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa eleillä ja ilmeillä on keskeinen merkitys. Erilaiset toimintatilanteet ovat tärkeitä lapsen kielen ja muunkin kehityksen kannalta, koska ne tarjoavat lapselle erilaisia kokemuksia ja asettavat erilaisia vaatimuksia kommunikaatiolle. (Nieminen, Kiviaho, Pirilä 1990: 51 - 60.)

Aikuisen tehtävä on auttaa lasta hillitsemään itseään ja halujaan. Puheen oppimiselle on suuri merkitys mielialojen erilaisten halujen, tunteiden hallintaan. Musiikilla on tärkeä merkitys tunteiden ilmaisemiseen. (Ollaranta, Simojoki 1989: 125 - 146.)

Kielihäiriöiden tunnistaminen mahdollisimman varhain mahdollistaa oppimisen. Se on myös tärkeää lasten persoonallisuuden ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta. Aikuisen tulisi antaa positiivisia viestintäkokemuksia, jonka avulla puheinnokkuus ja rohkeus vahvistuvat. Loruttaminen ja laulaminen ovat sellaisia vuorovaikutustilanteita. (Launonen 2007: 53 - 57.). Musiikkitoiminnoissa lapsen kielelliset taidot kehittyvät monien työtapojen ja toimintojen kautta. Lorujen ja laulujen monipuolisen käytön myötä lasten sanavarasto kasvaa ja merkityksen hahmottaminen helpottuu. (Ikonen 2001: 135.)

Aineistoon ja teoreettisen viitekehyksen viitaten nimenomaan päivittäiset päiväkodin arjessa toistuvat toiminnot ja suunnitellut musiikilliset tuokiot, joissa musiikki ja lorut ovat osana toimintaa tukevat lapsen kielen ja puheen kehitystä. Turvallinen aikuinen, joka on innostunut, motivoitunut ja herkkä huomaamaan tilanteet sekä lapsen tarpeet, on vastavuoroinen vuorovaikutus mahdollista ja kommunikointi onnistuu. Halu tuntea lapsi ja hänen tarpeensa ovat edellytykset hyvälle vuorovaikutukselle.

Kun jokainen varhaiskasvattaja ymmärtää ja on tietoinen musiikillisten menetelmien merkityksestä kielen kehityksessä, voi jokainen omilla taidoillaan ja kyvyillään käyttää arjentalanteissa ja erilaisissa tuokioissa hyväksi musiikkia. Alle kolmevuotiaiden lasten päivän toiminnot koostuvat pitkälle arjentalanteista ja hyvin pieni osa on ohjattuja tuokioita. Tällöin on hyvä pohtia toiminnan suunnittelussa, minkälainen lapsen päivä kokonaisuudessa on. Tehdäänkö arjesta toimiva vai ei. Pienryhmätoiminta on hyvä esimerkki toiminnasta, jossa aikuinen kykenee paremmin tukemaan lasta, huomiomaan erityistarpeet sekä mahdollistaa vuorovaikutuksen. Aikuisen tulisi luottaa omiin taitoihinsa ja työskennellä omalla persoonallaan muistaen kuitenkin oman ammatillisuutensa kasvattajana. (Ollaranta, Simojoki 1989: 125 – 146.)

Omiin taitoihinsa luottaminen, positiivisuus, ilo, hauskuus kaikessa tekemisessä, lapsilähtöinen, realistinen suunnittelu toiminnan toteutuksessa ja olemalla läsnä oleva aikuinen ohjaavat lasta oppimaan uutta. Laulaminen, laululeikit, loruttaminen lapsille ja lasten kanssa yhdessä auttavat lasta ilmaisemaan itseään ja antaa lapselle emotionaalisia kokemuksia. Jos varhaiskasvattaja ei ymmärrä ja tiedosta merkitystä, on kriittinen eikä luota omiin taitoihinsa, saattavat tilanteet muuttua epämiellyttäväksi suorituksiksi, jossa sekä aikuiset että lapset tuntevat olonsa epämiellyttäväksi. Musiikista saattaa hyöty näin käyttämättä, koska tällainen asenne voi vaikuttaa myös muihin kasvattajiin.

Vuorovaikutuksen suunnittelu ja sen mahdollistaminen on perustana pienryhmätoiminnalle. Toiminnan eriyttäminen on helpompaa. Tämä vaatii sen, että henkilökunnan on yhdessä suunniteltava toimintaa. Samoin tilojen hyödyntäminen on osa suunnitelmallista pienryhmätoimintaa. (Mikkola, Nivalainen 2009: 33 – 36.)

Mitä pienemmässä ryhmässä lapsella on mahdollisuus olla, on hänellä helpompaa ja turvallisempaa hallita omaa toimintaansa, tulla yksilönä näkyväksi ja olla oma itsensä. Pienryhmätoiminta tukee niin aikuisen kuin kasvatusympäristön merkitystä. Aikuisen on helpompi olla läsnä oleva, huomioiva aikuinen, jolla on mahdollisuus kuunnella lasta sekä toimia rakentavasti lapsen kehityksen hyväksi. Aikuisen ja lapsen vuorovaikutus korostuu ja

toiminta on näin ollen myös intensiivisempää. Pieni lapsi tarvitsee turvallisen kasvuympäristön kasvaakseen, kehittyäkseen ja oppiakseen uusia asioita.

Hyvä varhaiskasvatusympäristö- ja oppimisympäristö ohjaa lapsen uteliaisuutta, mielenkiintoa ja oppimismotivaatiota sekä tukee hänen aktiivisuuttaan, omatoimisuuttaan ja luovuuttaan. Se vaikuttaa lapsen kasvun kehitykseen, oppimiseen ja oman toiminnan arviointiin.

Kasvattajalla on vastuu ympäristön kehittämisessä. Se on avoin, kiireetön, turvallinen ja erilaisuutta kunnioittava. Hyvässä oppimisympäristössä on rohkaiseva ja erilaiset tunteet salliva ilmapiiri. (Vantaan kaupunki VOOPS 2005.)

Ympäristötekijät vaikuttavat rytmittäjän kehittymistä edistävät monet tavalliseen hoitoon liittyvät asiat. Esimerkiksi selkeä päivärytmi ja säännöllisyys ovat tärkeitä rytmittäjän että tasapuolisen kehityksen kannalta. Kun lapsi saa kuunnella säännöllisesti loruja ja myöhemmin matkia niitä, ovat ne tukevia toimintoja puheen kehitykselle ja myöhemmin myös luku- ja kirjoitustaidolle. (Ollaranta 1989: 121 - 124.)

Kasvatusympäristöllä on merkittävä tehtävä lapsen kehityksen tukemisessa. Kaikella tekemisellä on tarkoituksena. Hyvässä ja turvallisessa ilmapiirissä lapsella on mahdollisuus oppia uusia asioita ja kehittyä omana itsenään. Tietoisuus musiikin merkityksestä tukevana menetelmänä varhaiskasvatuksessa voidaan mahdollistaa kielen kehityksen eri vaiheita. Alle kolmevuotiaiden lasten kanssa aikuisen läsnäolo, lämpimän, sensitiivisen ja kiireettömän ilmapiirin luominen, jossa lapsi voi tuntea olonsa turvallisesti omana itsenään, jossa musiikin kuuntelu, laulaminen, laulujen ja lorujen rytmi ja liikkuminen tukevat kielen kehitystä. Tällaiset toistuvat menetelmät ovat osa musiikillista ja kielellistä varhaiskasvatusta. Alle kolmevuotiaille lapsille arjen tilanteet ja toiminnot ovat tärkeitä oppimisen hetkiä, joista aikuiset ovat vastuussa. Kaikki toiminnan suunnittelu tukee lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tähän liittyy vahvasti myös aikuisten keskinäinen vuorovaikutus. Yhteiset työkäytännöt, tavoitteet ja niiden toteutus on osa suunnitelmallista, hyvää tarkoittavaa varhaiskasvatusta. Tällöin toiminnasta tulee luontevaa, antoisaa yhdessäoloa, jossa on kaikkien hyvä olla.

Mielenkiintoista oli huomata, kuinka haastatteluissa ilmeni aiheen merkitys päiväkotityölle ja kuinka se herätti kiinnostusta työntekijöissä. Sain kuulla, että en ole ajatellut asiaa näin merkittävänä tekijänä tai kiva, kun asiaan saadaan todella faktatietoa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten musiikilliset menetelmät tukevat 1-3—vuotiaan lapsen kielen kehitystä sekä nimenomaan lisätä ja herätellä huomaamaan musiikillisten toimintojen merkitys, vaikka niistä olisikin jo tietoa. Pitkään päiväkodissa työskentelevillä on paljon kokemusta, jota voisi kuvailla hiljaiseksi tiedoksi. Työn tarkoitus voi hämärtyä itsestään selväksi jokapäiväiseksi toiminnaksi, jolloin toiminta voi muuttua

suorittamiseksi. Itse omasta kokemuksestani voin sanoa, että aineiston analysoiminen herätti erilaisia tunteita, ajatuksia omasta työstä ja sen tarkoituksesta lasten parissa. Välillä oma ammatillisuus ja osaaminen voi askarruttaa mieltä. Tämän vuoksi olisi hyvä päivittää omia tietoja, pohtia omia asenteita ja menetelmiä. Olen hyödyntänyt aina musiikkia työskennellessäni lasten kanssa ja mielenkiinto musiikin merkityksestä varhaiskasvatuksessa vuosien mittaan on lisääntynyt. Opinnäytetyön edetessä oli ilo huomata, kuinka merkittävä osa musiikilla on kaikessa toiminnassa, mutta ennen kaikkea myös kielen kehityksen tukemisessa. Aikaisemmin en ole ajatellut näin konkreettisesti yhdistää niitä toisiinsa toiminnassa.

Koska opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä varhaiskasvattajien tietoutta musiikin merkityksestä alle 3-vuotiaiden lasten kielen ja puheen kehitykselle ja parantaa kielellisen ja ilmaisullisen vuorovaikutuksen laatua päiväkodissa sekä innostaa henkilöstöä luomaan suotuisa kielellinen kehitysympäristö musiikillisten menetelmien avulla ja huomioimaan arkisten tilanteiden merkitys toiminnassa sekä selvittää miten musiikilliset menetelmät tukevat lapsen kielen kehitystä. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että teoreettista viitekehystä ja aineistoa ajatellen, aikuisella on keskeinen ja tärkeä tehtävä ja rooli sekä musiikillisella kasvuympäristöllä kielen ja puheen kehityksen tukemisessa.

Kehittämiskohteen varhaiskasvattajat olivat jo tietoisia musiikin hyödyntämisestä toiminnassa, mutta kaipasivat omalle työlleen uutta rakentavaa, konkreettista, syvempää ammatillista tietoa ja malleja, jotta musiikillisia menetelmiä kannattaa hyödyntää kielen kehityksen tukemisessa. Toivottavasti opinnäytetyö antaa lisää ammatillista tietoa työn tarkoituksesta ja tavoitteista, jolla on merkitystä koko toiminnan kehittämiseksi jatkossa.

13 Tutkielman luotettavuus ja eettisyys

13.1 Tutkielman luotettavuus ja laatu

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää monia erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Tutkimukseen arviointiin liittyviä käsitteitä ovat reliaabelius ja validius. Reliaabelius tarkoittaa kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia ja validius tarkoittaa mittarin ja tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää esimerkiksi selostus haastattelu- ja havainnointitutkimuksessa aineiston tuottamisen olosuhteista ja paikoista, käytetty aika ja tutkijan oma itsearviointi tilanteesta. (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2009: 231 – 232.)

Etukäteen tehdyn haastattelurungon avulla voidaan tavoitella laadukkuutta. Etuna on se, että teemoja voidaan syventää ja pohtia vaihtoehtoisia lisäkysymysten muotoja. Samoin

haastattelun jälkeen voidaan puhelimitse tarkentaa joitakin seikkoja. Haastattelun laatua parantaa se, että haastattelu litteroidaan mahdollisimman nopeasti, varsinkin jos tutkija itse sekä haastattelee ja litteroi. (Hirsijärvi, Hurme 2009: 184 – 185.)

Aineiston analyysiä tehdessäni oli tärkeää jäsenellä tarkasti aineiston keruu, tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset. Toimenpide helpotti myös omaa työskentelyäni ja näin koko prosessista tuli selkeämpi ja luotettavampi kokonaisuus. Haastattelujen selkeä kuvaus, kuinka toimittiin, missä ja ketä haastateltiin ja miten koko haastattelu onnistui, lisää aineiston luotettavuutta. Mielestäni oli tärkeää kertoa yksityiskohtaisesti menetelmistä, niin omat kuin haastateltavien tuntemuksista, mahdollisista haittatekijöistä ja ilmapiiristä.

Haastattelurungon tekeminen etukäteen tuki koko prosessia, koska sen pohjalta pystyi myös hahmottamaan mahdollisia lisäkysymyksiä. Samoin sen antaminen etukäteen haastateltaville lisäsi haastatteluihin syvyyttä ja perusteltua laajuutta, koska haastateltavat olivat perehtyneet kysymyksiin jo etukäteen. Haastattelujen aikana ja sen päätyttyäkin tarkastelin haastattelurunkoa.

Tein itselleni selväksi, että pyrin mahdollisimman nopeasti litteroimaan haastattelut, koska haastattelutilanteet ovat silloin parhaiten muistissa ja myös sen takia, että litterointi on mahdollisesti aikaa vievä prosessi. Jouduin tarkistamaan joitakin asioita puhelimitse jälkeenpäin, joka oli suotavaa litteroinnin kannalta.

Mielestäni hyvänä luotettavuuden mittarina olivat haastateltavien vastaukset. Vastaukset perustuivat hyvin pitkälle vastaajien omiin kokemuksiin, näkemyksiin ja mielipiteisiin. Tämän vuoksi ei voida sanoa, onko vastaus oikea vai väärä.

13.2 Eettiset kysymykset

Tärkeimpinä eettisiin periaatteisiin mainitaan ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys.

Tutkimuksen tarkoitusta tulisi tarkastella, kuinka se parantaa tutkittavana olevaa tilannetta, henkilöiden suostumusta ja seurauksia, luottamuksellisuutta, huomioidaan haastattelutilanne, kuinka kirjallinen litterointi suoritetaan, kuinka syvällisesti aineisto analysoidaan, tiedon on oltava varmaa ja todennettua. (Hirsijärvi, Hurme 2009: 20.)

Mielestäni eettisiä kysymyksiä pohtiessa on tärkeä huomioida mikä on hyvää tarkoittavaa ja mikä pahaa tarkoittavaa toimintaa. On muistettava tiedon tarkoituksenmukaisuus, paikkansa pitävyys aineistoa tutkittaessa sekä rehellisyyden ja tarkkuuden huomioiminen tuodessa aineiston sisältöä esille. Opinnäytetyön suunnitelmaa tehdessäni halusin jo varhaisessa vaiheessa selvittää haastateltavat ja heidän suostumuksensa haastatteluun sekä haastattelun

ajankohdan sopivuus myös heidän kannaltaan. Tästä oli mielestäni hyvä jatkaa opinnäytetyön prosessia.

Tutkimusluvan sain helmikuussa Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen johtajalta, jonka jälkeen haastatteluprosessi myös käytännössä käynnistyi. Tutkimusluvassa selvitin opinnäytetyöni menetelmät, aiheen ja kehittämiskohteen.

Opinnäytetyössä en mainitse haastateltavien nimiä enkä kehittämiskohdetta nimeltä, joten tarvittaessa yksityisyys säilyy.

Aiheeni opinnäytetyössä ei kuitenkaan eettisesti käsittele henkilökohtaisesti arkoja aiheita, joten eettinen kysymys painottuu lähinnä tutkimuksen tarkoitukseen ja paikkansa pitävyyteen.

13.3 Pohdinta

Opinnäytetyön aloittaminen käynnistyi syksyllä 2011. Aiheen valinta ja varsinkin rajaus tuotti aluksi ongelmia. Työn suunnitelman edetessä ymmärsin, että lapsen kielellinen kehitys on itsessään niin laaja prosessi, että ikärajaus on välttämätön tehdä, joten rajasin työn 1-3-vuotiaiden lapsiin. Halusin kuitenkin tuoda esille myös lapsen kielellisiä häiriöitä, koska varhaiskasvattaja voi työssään joutua kohtaamaan lapsen, jolla on kielellisiä vaikeuksia ja suunnittelemaan sekä toteuttamaan toimintaa huomioimalla erityistarpeet.

Aiheen valitsin, koska olen halunnut kehittää ja syventää sekä omaa, että työyhteisön pedagogista osaamista, jossa musiikki on osana lapsen kielen ja puheen kehityksen tukemisessa.

Toisena merkittävänä tekijänä oli se, että aihetta pohtiessani työskentelin alle kolmevuotiaiden lapsiryhmässä, joten toiminta siellä oli minulle tuttua ja musiikki yksi tärkeä luova menetelmä toimintoja toteutettaessa.

Jokainen ikävuosi on merkittävä, jolloin tapahtuu uusia asioita lapsen kielen kehityksessä ja ensimmäiset ikävuodet lapsen elämässä ovat merkittäviä kehityksen kannalta. Musiikilliset toiminnot ja menetelmät tukevat monipuolisesti lasta kehittymään ja oppimaan. Ne ovat osa lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä. Musiikin avulla lapsi voi ilmaista itseään laulaen, leikkien ja liikkuen. Arjen perushoitotilanteet ovat tärkeitä musiikkikasvatuksellisia hetkiä, jotka toteutuvat luontevasti yhdessä aikuisen kanssa. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on tukea lasta kokonaisvaltaisesti hänen kehityksessään ja oppimisessaan yksilölliset tarpeet huomioiden. Kielen ja puheen kehityksen tukeminen on yksi tärkeä osa lapsen kehityksen edistämisessä päiväkodissa. Luovia toimintoja käytetään päiväkodissa lähes päivittäin, jolloin niiden merkitys lapsen kehitykselle on hyvä huomioida.

Työn sisällön muokkaus oli haastavaa, koska aikaisempia tutkimuksia musiikin merkityksestä ei niin runsaasti ollut, vaikka lasten kielellistä kehitystä on tutkittu paljon ja muita tukevia menetelmiä, kuten leikin merkityksestä.

Työn edetessä ja hahmottuessa mielenkiinto aihetta kohtaan lisääntyi, koska ymmärsin aiheen koskettavan hyvin monessa määrin nimenomaan päiväkodinarkea ja siellä työskenteleviä varhaiskasvattajia, mutta myös tieto siitä, että musiikilliset menetelmät ovat ensiarvoisen tärkeitä kielen kehityksessä.

Työ on antoisaa, mutta ajoittain myös haastavaa, jolloin kaikki uusi tieto, mallit ja menetelmät ovat avuksi ja tueksi toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Samoin toiminnassa käytettävät tavat ja menetelmät, joiden toteuttamisen tukemiseksi saadaan perusteltua, hyväksi menetelmäksi todettua tietoa on tärkeää. Itse monia vuosia päiväkodissa työskennellä tiedän, että kaikki mahdollinen omaa ja koko työyhteisön työskentelyä kannustava, motivoiva ja kehittävä auttaa arjen toiminnoissa ja antaa uuden perspektiivin myös omiin asenteisiin ja työtapoihin.

Päiväkodissa kiire ja henkilöstövaje voi haastaa työntekijät äärirajoille. Tällaiset tilanteet voivat pakottaa aikuisia toimimaan hätiköidysti sekä aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutuksen laatu voi vähetä, koska aikaa ei ole. Arjen toiminnot on kuitenkin kyettävä suorittamaan ja lasten turvallisuus huomioitava, jolloin kaikki tukevat menetelmät ovat tarpeellisia. Ammattitaitoinen henkilöstö voi kyetä uskomattomiin suorituksiin, mutta kuitenkin väliaikaisesti. Tällöin kaikki suunnitellut toiminnot jäävät vähäisiksi, koska on keskityttävä lasten perustarpeiden huomioimiseen. Tämä herättää kysymyksiä, kuinka päättäjät todellisuudessa hahmottavat päiväkodin todellisen arjen ja kuinka tärkeää on ammattitaitoinen henkilökunta sekä sen, että sitä on riittävästi. Arvostetaanko päivähoidon toimintaa, jota kuitenkin tarjotaan perheille. Päiväkotitoimintahan on yksi palvelumuoto varhaiskasvatuspalveluista. Kun arki toimii, kyetään käyttämään monipuolisemmin hyödyksi myös erilaisia toimintoja ja menetelmiä lapsen kehityksen tukemiseksi.

Tällä hetkellä päiväkodissa voi työskennellä sosiaali- tai varhaiskasvatuksellisen koulutuksen saaneita ammattilaisia. Mielestäni se on rikkaus, jota tulee hyödyntää niin suunnittelussa kuin toiminnan toteutuksessa.

Kymmeniä vuosia sitten päiväkodin henkilöstö koostui lastentarhanopettajista, lastenhoitajista, päivähoitajista ja avustajista. Nykyään tilanne voi olla koostumukseltaan laajempi, kuten koulutus voi olla myös lähihoitaja tai sosionomi. Keskustelua on käyty henkilöstön koulutuksen sopivuudesta ja pätevytydestä työhön. Olen sitä mieltä, että kaikki koulutus on hyväksi työyhteisölle. Jos ajatellaan esimerkiksi koulutusten hyödyntämistä tiimityöskentelyssä, jolloin tiimi koostuu niin lastentarhanopettajista, sosionomeista ja lastenhoitajista tai lähihoitajista on ammatillinen näkemyksen hyödyntäminen laajempaa,

koska koulutusten painotusalueet ovat erilaiset. Rakentavassa tiimityöskentelyssä hyödynnetään jokaisen tiiminjäsenen vahvuuksia, tietoa ja taitoja. Tulisi muistaa, että ammatillisesti ei voi kehittyä ja kasvaa, jos omaa työtä ei arvioida eikä saa rakentavaa palautetta.

Opinnäytetyön toteutus olikin haasteellisempi ja aikaa vievä prosessi kuin osasin odottaa, mutta kuitenkin antoisa kokemus. Sain itse paljon työn ansioista ajateltavaa, tietoa omaan työhöni ja toivon myös, että opinnäytetyön kautta työyhteisöni saa työlleen ammatillista innostusta sekä tietoa lapsen kielen kehityksen tukemiseksi musiikillisten menetelmien avulla.

Perheellisenä ja työssäkäyvänä työn tekeminen oli haasteellista. Tämän vuoksi kiire työn valmiiksi saattaminen tuntui tosi tärkeältä, jotta elämä normalisoituisi, vaikka pohdittavaa ja tutkittavaa vielä olisi ollutkin.

Lopuksi haluan kiittää lähimmäisiäni tuesta ja ymmärryksestä työtä tehdessä, opponenttiani, joka jaksoi kannustaa, tukea ja kuunnella tarvittaessa, opinnäytetyön ohjaajaani ja haastateltavia, jotka vapaaehtoisesti suostuivat haastatteluun opinnäytetyön mahdollistamiseksi.

Pistiäisten pörinää,
örinää ja mörinää,
kaikukopan kollotusta,
lallatusta, lollotusta,
kirpun kieltä kimeää
pikkuista ja pimeää.
Näistä kauniin äänen saan,
kohta opin laulamaan !

Laululoitsun mutinaa,
poltτίαisten kutinaa,
kaikukallon kailotusta,
otsalohkon loilotusta...

Kun noitapipo kiristää,
laulu piristää !

Hannele Huovi

Lähteet

- Aaltola J., Valli R. 2007, Ikkunoita tutkimusmetodeihin WS Bookwell Oy Juva PS-kustannus
- Bolton 2008, Stanswell 2005, Gardner 1983, www.morguefile.com
- Fredrikson M. 1994, Spontaanit laulutoisinnot ja enkulturaatioprosessi, Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino and Sisäsuomi Oy
- Hakamo, M. 2011, Puhekuplia, Saarijärvi: Saarijärven Offset
- Heinämäki 2005i, Varhaiskasvatustukea lapsille, Stakes
- Hirsijärvi S., Hurme H. 2009, Tutkimushaastattelu Yliopistopaino Helsinki
- Hirsijärvi S., Huttunen J. 2001, Johdatus kasvatustieteeseen Tummaavuoren kirjapaino Oy Vantaa: WSOY
- Hirsijärvi S., Remes P., Sajavaara P. 2009, Tutki ja kirjoita, 15. Uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy
- Hongisto-Åberg M. Lindeberg-Piironen A., Mäkinen L. 1998, Musiikki varhaiskasvatuksessa Kolmas painos Tammer-Paino Oy, Tampere
- Hujala E., Turja L. 2011, Varhaiskasvatuksen käsikirja, Bookwell Oy Juva
- Huotilainen Minna Helsingin Yliopisto www.skrl.fi
- Ikonen O., Virtanen P. 2001, Hojks: erilaisia oppijoita, erilaisia lähestymistapoja, Jyväskylä: PS-kustannus
- Karila K., Kinon J., Virtanen J. 2001, Varhaiskasvatuksen teoria suuntauksia, WS Bookwell Oy Juva PS-kustannus
- Keskinen S., Virjonen H. 2004 Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa, Helsinki: Tammi, Tampere, Tammer-paino
- Korhonen R., Rönkkö M., Arila J. 2010, Pienet oppimassa, Turku: UNiprint
- Karppinen S., Puurula A., Ruokonen 2001, Elämysten alkupoluilla. Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen Tammer-Paino Oy Tampere Finn-Lectura Ab
- Koppinen M., Lyytinen P., Puttonen, H. 1989. Lapsen kieli ja vuorovaikutustaidot Oy Länsi-Suomi Rauma: Kirjayhtymä
- Launonen K. 2007, Vuorovaikutus- kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin, Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Leiwo M. 1986, Lapsen kielen kehitys, helsinki: Hakapaino Oy
- Louhivuori J., Saarikallio S. 2010, Musiikkipsykologi, Jyväskylä: WS Bookwell Oy
- Kunnari S., Savinainen T., Makkonen T, 2004, Mistä on pienten sanat tehty, WS Bookwell OY Porvoo: WSOY
- Mikkola P., Nivalainen K. 2009, Lapselle hyvä päivä tänään, Saarijärven Offset Oy

Nurmilaakso M., Välimäki A. 2011, Lapsi ja kieli, Unigrafia Oy Yliopistopaino, Helsinki: OPAS 13

Nieminen P., Kiviaho M., Pirilä S. 1990, Tampere: Tampereen yliopisto

Numminen, Helsingin Yliopisto luentomateriaalia 2008

Ollaranta R., Simojoki 1989, Laulan lasten lailla, Musiikin varhaiskasvatuksen opas Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset

Perkiö S., Huovi H. 2011, Karvakorvan laulupurkki. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö tammi

Tervaniemi, Partanen 2010, Kognitiivisen aivotutkimuksen yksikkö Helsingin Yliopisto

[www. sosiaaliporti.fi](http://www.sosiaaliporti.fi)

STM 2002, STAKES 2003/2005

[www. vantaan kaupunki. fi](http://www.vantaan.kaupunki.fi)

Vantaan kaupunki VOOPS 2005.

www.wikipedia.fi

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

MUSIIKKI

1. Minkälaista musiikillista toimintaa käytetään päiväkodissa?
2. Tukeeko se mielestäsi lasten kielellistä kehitystä, miten?
3. Miten toiminnan suunnittelussa otat huomioon kielen kehityksen edistämisen musiikin avulla?
4. Minkälainen merkitys musiikillisilla menetelmillä on kielen kehityksen tukemisessa, miten käytät niitä?

VARHAISKASVATTAJA

1. Miten hyödynnät musiikkia työssäsi esimerkiksi arkitilanteissa?
2. Miten lisäisit henkilökunnan osaamista ja tietoa kielen kehityksen tukemisesta musiikin avulla?
3. Minkälainen on mielestäsi kasvattajan rooli toiminnoissa ja kuinka hyödynnät vaikutusmahdollisuuksia?

KASVATUSYMPÄRISTÖ

1. Miten innostat luomaan suotuisan kasvatusympäristön kielen kehittämiseen?
2. Miten kasvatusympäristö mielestäsi vaikuttaa kielen kehityksen tukemiseen?
3. Miten organisoituja musiikillisia ryhmätilanteiden suomia vaikutusmahdollisuuksia kielen kehityksen tukemiseksi voidaan hyödyntää?